BasNûçe
HERDEM RASTÎ
Rojname ya heftane ya nûçeyî - 2.5 TL
Hejmar: 48 06 - 12 Nîsan 2015 basnews.com

Çekdarê hûnerê!

Egîdê Cimo

R16

"Pêdiviya Kurdistanê bi Barzanî heye"

Li Kurdistanê ku demeke dirêj e mijarên şerê dijî DAIŞ'ê, budçe, serxwebûn û destengiya aborî rojevê dadigirin, niha jî maweya Serokatiya Heremê cîhê xwe digire. Di Tebaxê de maweya serokatiya Barzanî bi dawî dibe. Li gor zagonê dirêjkirina maweya Serok bi rêya erêkirina parlemenê mimkun e.

Ji hemû aliyên Kurdistanê raya giştî dixwaze Barzanî heta Kurdistan negîhîje aramî û ewlehiyê û kêşeya serxwebûnê zelal nebe dev ji serokatiyê bernede. Nivîskar, hunermend, akademîsyen û entelijansiya kurd ji Parlemen û Hikumeta Herêmê daxwaza dirêjkirina maweya Barzanî dike. R02 -3

Dora azadkirina Musilê ye

Piştî ku li tevahiya Kurdistanê têk çû û têkçûna wê ya Iraqê jî destpê kir, hêz û şiyana liv û tevgera DAIŞ'ê roj bi roj qelstir dibe. Piştî bidestxistina Tîkrîtê niha operasyona azadkirina Mûsilê hat rojevê. Rêveberiya Herema Kurdistanê ji bo tevlîbûna operasyonê bi Bexda û têkildaran re nîqaşan didomîne. R04 -5

Bajarê vejînê

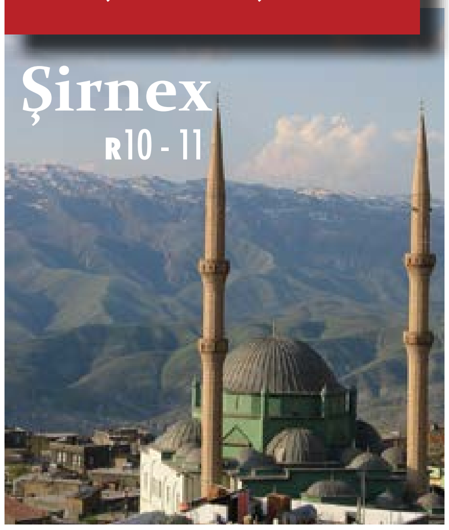

Şirnex
R10 - 11

LÊ KO LÎN

Mehmet Gültekin

Qazi Mihemed

R14

KİR MAN CKÎ

Nadire G. Aldatmaz

Hargûş

R15

Li Rojava şer û avadanî

Li Rojavayê Kurdistanê êrîşên DAİŞ'ê li herema Cezîrê berdewan dike. Di şerên li heremê de înisiyatîf di destê hêzên kurd de ye. El Nusra jî piştî bidestxistina İdlîbê dorpêçana Efrînê berfiehtir dike. Li herema Kobanê li aliyekî vegera gel û li aliyê din avadana gund û bajêr jî didome. R06 - 7

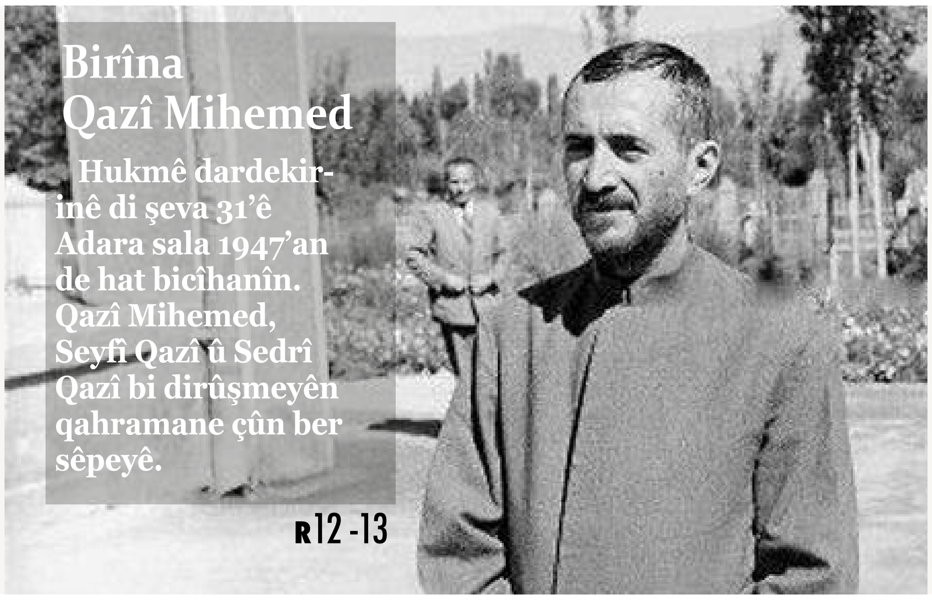

Birîna Qazî Mihemed

Hukmê dardekirinê di şeva 31'ê Adara sala 1947'an de hat bicîhanîn. Qazî Mihemed, Seyfî Qazî û Sedrî Qazî bi dirûşmeyên qahramane çûn ber sêpeyê.

R12 -13

Medya: Azadî an jî sansûr?

Mamosteyê Beşa Ragihandinê yê Zankoya Selahaddin Dr. Habeeb Kerkukî, li ser rewşa medyaya kurdî, sansûr û rola medya kurdî ya di şerê li hember DAIŞ'ê rawestiya û da zanîn ku di demên şer de hin mijar û hesesiyetên taybet rû didin û divê di mercên wiha de medya hassastir be. R08 - 09

Rewşenbîrên kurd

Divê serokatiya Barzanî bidome

Ji ber ku di Tebaxê de maweya Serokatiya Mesûd Barzanî bi dawî dibe, parlemen û hikumeta Herêmê neçar e ku vê mijarê têxe rojeva xwe û rêyeke bibine. Rewşa şerê li dijî DAIŞ'ê, krîza mûçeya Kurdistanê ya bi Bexda'yê re, yekîtiya netewî û destengiya aborî ya herêmê mijarên serekene ku Hikumeta Hewlêrê pêre eleqedar bibe û tevî vê meseleya serokatiyê jî her ku diçe lezgîntir dibe. Wek tê zanîn Mesûd Barzanî ew du dewr e ku serokatiyê dike û bo ku cara sêyem peywira xwe bidomîne hin guhertinên zagonî û referandûm dive. Herçend ne bi dilê wî be ku careke din maweya serokatiyê hilde ser xwe jî dema ku meriv li rewşa şer û aloziya li Rojhilata Navîn, rewşa siyaseta navxweyî û geşedanên heyî dinêre bêyî Barzanî kesekî ku karibe bi awayekî ku hemû Kurdistanî bipejirînin, hemû hizb û partî gotina wî li ber çavan bigirin û li qada navnetewî jî hêzeke xwe hebe nîn e.

Wek tê zanîn piştî dewra ewil jî Barzanî nedixwest ku pêywira serokatiyê bidomîne lê li ser bandora daxwazên raya giştî qebûl kiribû. Li gor agahiyên ku ji herêmê tên jî Barzanî ne alîgir e ku dewra sêyem pêywira serokatiyê bidomîne. Ji ber ku piştî şerê DAIŞ'ê û destkeftiyên Pêşmerge Kurdistan li hemû cîhanê bû xwedî rêzgirtineke mezin û helbet sazkarê vê yekê jî Barzanî tê zanîn, li çar parçeyên Kurdistanê û li qada dîplomosiya navnetewî Barzanî gihîşt mertebeyeke rêzdar û bu xwedî prestîjeke berfireh.

Li aliyê din li gor ramana ku di nava raya giştî de serdest e di erefeya serxwebûnê de û di nava rûdanên ku li Rojhilata Navîn berz dibin tekane kesê ku karibe hemû parametreyên di derheqê Kurdistanê de qontrol bike û li gorî berjewendiyên kurdan saz bike bê guman Barzanî ye. Ji ber ku Celal Talabanî ji ber pirsgirêkên tenduristiyê ji siyasetê vekişiya û tu kesekî ku li asteke bilind a derveyî siyaseta hizbî û şexsî serokatiyê bike jî tune ye.

Siyasetmedar, akademisyen, hunermend, rewşenbîr û saziyên li hemû aliyên Kurdistanê jî balê dikêşin ser vê rastiyê û bi daxwazeke hevpar banga berdewamkirina Serokatiya Mesûd Barzanî dikin. Heman daxwaz ew e ku qet nebe Barzanî heta ku xetera DAIŞ'ê ji holê ranebe û meseleya serxwebûnê zelal nebe, Barzanî Kurdistanê ji tecrûbe, prestîj û qabiliyetên xwe mehrûm neke.

Her çiqas ku di hin saziyên çapeniya Başûr de nûçeyên di derbarê amadekarî û xebatên PDK'ê de yên bo domkirina Barzanî de hatibin weşandin jî, Parlementerê PDK'ê Omîd Xoşnav ji BasNûçe'yê ragihand ku tu xebatên partiyê yên bi vî rengî nîn in. Li aliyê din Serokê Tevgera Goran Newşirwan Mistefa beriya çend rojan daxwaz ji Parlemena Kurdistanê kiribû da ku dema pêywirê ya Barzanî bê dirêjkirin û dabû zanîn ku ew dê ji bo vê yekê piştgiriyê bidin. Dewra duyem ya serokatiya Barzanî di sala 2013'an de bi biryara YNK û PDK'ê li parlemenê hatibû pebûlkirin. Lê ji bo dewra sêyem niha hewce bi guhertineke zagonî û referandûmê heye. Li gorî çavdêrên siyasî jî Barzanî bêyî referandûmê dewra sêyem qebûl nake. Eger ku parlemen biryarekê derxe jî Barzanî dê bo meşruiyet û prestîja xwe daxwaza referandûmê bike.

Me wek rojname di hejmarên xwe yên beriya niha de li ser mijarê berê xwe dabû siyasetmedar û gotinên partiyên her çar parçeyên Kurdistanê. Li Başûr, Bakûr, Rojava û Rojhilatê Kurdistanê hemû siyasetmedar û temsîlkarên saziyên siyasî û civakî bi heman hincetan bang li Hikumeta Herêmê kiribûn da ku çi pêdivî bi guhertinên zagonî hebe divê bê kirin da ku Barzanî dewreke din serokatiyê bidomîne. BasNûçe di derbarê mijarê de boçûnên rewşenbîr û hunermendên kurd ên li her çar parçeyan vergirt. Navborî serokatiya Barzanî bo Kurdistanê weke tiştekî elzem dibînin û bi yekdengî bang li Barzanî dikin da ku pêywira xwe dewreke din bidomîne.

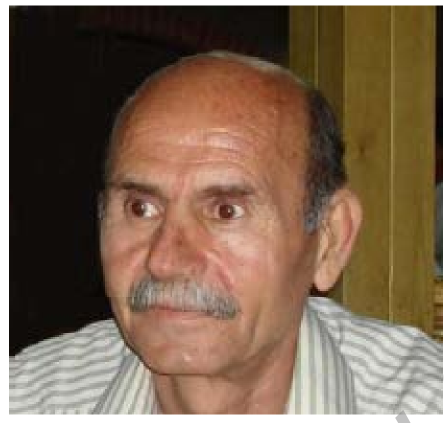

Nivîskar Têmûrê Xelîl

Ev jî fikira min: Mixabin, destûra kurdên dervayî Kurdistanê tune tevî rêfêrêndûma hilbijartina serokê Kurdistanê bibin. Eger destûr hebûya, piranîya kurdên Sovyeta berê, xwesma yên Ermenîstanê, wê dengê xwe bidana Masud Barzanî. Yek ji wan ez. Ji ber ku her pêşketineke welatê min bi navê wî û malbeta wî va girêdayî ye. Ew lawê hêja yê serokê miletê kurd yê hemû deman Mistefa Barzanî ye. Ew xemxur e di hindava hemû kurdên li hemû cihanê, heta kurdên derveyî welêt jî, yên wek me.

Hunermend Rojda

Şêr didome û ev şer jî li ser Kurdistanê didome. Hewceye Mesûd Barzanî bi rengekî neteweyî bi siyaseteke kurdewarî karê xwe berdewam bike. Ji bona hebûna neteweyîbûna kurdan hêviya min ji Mesûd Barzanî ev e ku ji bo hemû kurdan rola xwe bilîze. Di şêre Kobane û Şengalê jî hat ditîn ku biratiya kurdan çiqas giring e. Di siyaseta cîhanê de roleke giran listiye. Kek Mesud Barzanî Pêşmerge şandin Kobanê û ji dinyayê re jî got kurd birayê hevdû ne. Ji bo polîtîkayên kurdan ji bo polîtîkayên Rojhilata Navîn ev sekneke raste. Heviya min ew e ku Kak Mesûd Barzanî karê xwe berdewam bike.

Hunermend Yusuf Roman

Di siyaseta kurdan de Mesûd Barzanî gelekî muhîm e. Di rewşeke wisa de hewce dike ku Mesûd Barzanî li ser karê xwe be û serokatiyê bike

Hunermend Aslîka Qadir

Bi nêrîna min piraniya gelê kurd, dibêje Barzanî bimîne baştir e. Raste bê şexsekî Kurdistan dikare bijî, lê bi Barzanî ve Kurdistan dê baştir bijî. û yekî ku layiqî tesîlkirina Kurdistanê ye heye ew jî birêz Mesûd Barzanî ye. Tenê ew dikare di vê wexta dijwar de, halekî gelek giran de miletê me kurdan bigihîjîne hev. Ez kesekî layiqê wê derê nabînim ji bilî Barzanî. Malbata Barzanî çi kiriye gereke em wî ji bîr ve nekin. Her miletekî sembolekê wî heye. Sembola almanan heye ku ew gihandine hev û Almanya kiriye wek Almanya. Dîsa li Îtalya'yê wisa ye. Li cem me kurdan jî, li Kurdistanê tenê Barzanî dikare Kurdistanê bike Kurdistan. Ji ber ku niha pêy wî ketine dixwazin derkeve. Li gor min ne girînge ew çiqas serokatiyê bike. Ya girîng ew e ku ew çi karê dike. Lê ew naxwazin Barzanî bibe Serok. Qedera me bi kar û dilsoziya mezin ya Barzanî ve girêdayi ye.

Akademîsyen Kadri Yıldırım

Kurdistan di şerê germ de ye, hem li Rojava hem jî li Başûr. Bi kesayetiya birêz Mesûd Barzanî yekîtiya hezên Başûr û Bakur di asta herî bilind deye. Li Şengalê û Kobanê hevkariya hêzên kurd a yekîtiya herêmî dibe ya leşkerî. Di van şert û mercên dijwar de divê serokatiya Mesûd Barzanî bê dirêjkirin. Eger di serokatiyê de guhertin bên kirin dibe ku encamên neyînî derkevin holê. Gava ku em berjewendiyên Rojava, Rojhilat û Bakur,Başûr bifikirin hewceye serokatiya Mesûd Barzanî berdewam bike. Hevî dikim ku encameke bixêr derkeve.

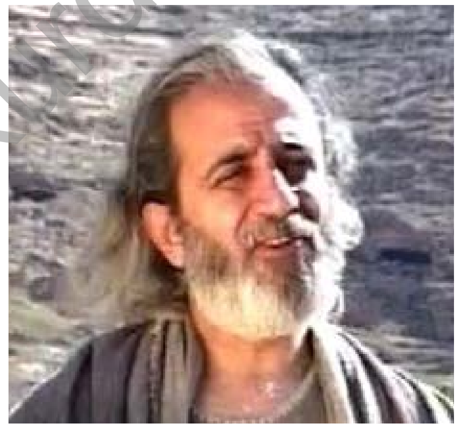

Zimanzan Sami Tan

Dema ji hêla demokrasiyê vê bê şîrovekirin dirêjkirina maweya serokatiya Mesud Barzanî belkî bi xwe re arîşeyan bîne. Lêbelê dema mirov rewşa Kurdistanê di ber çav re derbas bike guhertina serokatiya Mesûd Barzanî mimkûne bi xwe re xetereyan jî bîne. Dema ku li rewşa heyî tê şîrovekirin vebijêrka herî baş dîsa Mesûd Barzanî ye. Herçend ji bo di warê demokrasiyê bi arîşe be jî ji bo destkeftiyên kurdan divê Barzanî berdewam bike.

Nivîskar Hasan Bildirici

Her çend Mesûd Barzanî dev ji siyasetê berde jî, ez wisa bawer dikim ku ew ê tesîra wî li ser siyaseta kurd û Kurdistanê berdewam bike. Ya muhîm ew e ku Barzanî dixwaze yan na? Eger Barzanî bixwaze û parlemento jî hewcedariyê pê bibîne dikare berdewamiya Barzanî ew ê erênî be. Eger Barzanî nebe jî niha hin tedbîr hatine stendin. Lê belê ez wisa bawer dikim ku divê Barzanî serdemeke din jî berdewam bike. Lewre ew ê ji bo gelê Kurdistanê baş be. Eger Mesud Barzanî berdewam neke jî ew ê pêşengiya wî li Kurdistanê berdewam bike.

Helbestvan Berken Bereh

Hebûna Mesud Barzani ji bo kurd û Kurdistane gelekî giring e. Ez wek niviskarêkî kurd dibejim ku hewceye yasa bê guhertin. Barzanî iro sembola neteweya kurda ye. Pêşengê herî dilsoz ê Kurdistanê ye. Ji bona gele kurd ez ji Mesûd Barzanî hevî dikim ku serokatiya xwe berdewam bike.

Nîgarsaz Ahmet Güneştekin

Tiştên di dilemin de derbas dibin ew e ku serokatiya Mesûd Barzanî berdewam be. Tecrûbeya wî gelekî zêde ye. Ew ji bo me kurda giring e.

Derhêner Erol Mintaş

Êrîşên Daiş'ê hem li Başûre Kurdistan'ê hem li Rojavayê Kurdistanê berdewam dike. Niha proseyek hem li Rojhilata Navîn û hem jî li dinyayê berdewame. Ez bawerdikim pewistî bi Kek Mesud Barzanî heye. Hewceye ew rola xwe berdewam bike. Hem tecrûbeyên wî hem jî tekîliyên bi kurdan re gellekî giring e. Parlamentoya Kurdistanê van tiştan baştir zane. Pewîstî bi wê heye ku hinekî din jî berdewam bike.

Hunermend Dodan

Xelkê Kurdistana Başûr gelekî ji Mesûd Barzanî hez dikin. Em jî dixwazin ku Mesûd Barzanî bimîne. Eger Mesûd Barzanî dîsa bibe serokê Herêma Kurdistanê ew ê ji bo kurdan gellekî baş be.

Akademîsyen Behrûz Sûcayî

Eger peywendiyên rexistinî û peywendiyên siyasî bi awayekî esasî bên meşandin wê gavê arîşe nîne. Serokekî din an ev serok ferq nake. Ez bawer nakim ku kes mîna Mesûd Barzanî roleke wisa li Rojhilata Navîn bimeşîne.

Nivîskar Yavuz Ekinci

Kak Mesûd Barzanî hewceye ji bo Kurdistanê li ser kar be. Tecrûbeyên wî gellekî hêja ne. Em dixwazin bila serokatiya wî berdewam bike.

Nîgarsaz Burhan Özdemir

Hebûna Kak Mesud Barzanî divê dewam bike hem ji bo kurdên başûr hem jî ji bo kurdên Rojava pir giringe. Em pir girîngi didin wî. Eger ji serokatî derkeve wendabûna kî mezin bibe. Salên direj di nav van meseleda ye. Tecrûbeyên wî pirê.

Akademîsyen Osman Yaşar

Ez baş nizanim bê ka Herêma Kurdistanê çawa bi rêve diçe. Tu şik û guman bi min re tune ku Mesûd Barzanî ji bo kurdan yekgirtinê û serbixwebûnê dixwaze. Di dîplomasiya navdewletî de ji wî tê hezkirin. Divê ev rewşa heyî berdewam bike

Nivîskar Hemîd Omerî

Di dîroka têkoşîna bo kurd û Kurdistanê de pêşeng û serokên ku di eniya şer de bo gellê xwe şer kirinin û bi dilgermî û fedekariya xwe di nav dilê miletê xwe de cî girtinin û hîn jî li jiyanê nin kêm in. Yek ji wan pêşengan ew kes e ku li her çar parçeyên welatê xwe niyetên xerab ên dagirkerên welatê xwe bi çavên serê xwe dîtiye û bi riya vê zanînê siyaseta xwe bi zanebûn dimeşîne Serok Mesûd Barzanî ye û ji lewma giraniya wî her daîm li ser yekîtî û hevkariya kurdan e. Ji ber wî ruhê wî yê pêşmergetiyê ji aliyekî ve haya wî ji çanda gelê wî heye; qedr û qîmetê dide wan û ji aliyê din bo gelê xwe li pêşerojê jî dikare binêre. Ne kevneperest e lê hay ji kevneşopiya miletê xwe heye. Modern e lê modernîteyê dixe nav hevîrê miletê xwe. Haveynê modernbûna ku ew diparêze ji kelepûra miletê wî ne dûr e. Di nav serokên îro de bi raya min bi sekn û helwesta xwe, bi dîtin û giraniya xwe bo kurd û Kurdistané dibe ku "rûspî"yê dawî be. Lewma divê destê Serok Mesûd Barzanî nemaze di van rojên tirsnak de her daîm li ser pişta Kurdistanê be

Nivîskar Kawa Nemir

Hebûna Mesûd Barzanî ji bo hemû kurdan gellekî giring e. Ez dibêjim beyî referandûmê. Divê ew qanûn bên guhertin û cenabê Mesûd Barzanî Serokatiya Herêma Kurdistanê ya Federal bidomîne. Divê raya giştî ya Kurdistanê û Parlemento piştevaniya vê yekê bikin û Barzanî li ser kar bimîne û da ku kurd karibin li hember dijminên xwe li ser piyan bimînin. Xweragirî bi serokatiya Mesûd Barzanî baş tê temsîlkirin.

Dora Musilê ye!

Piştî ku li tevahiya Kurdistanê têk çû û têkçûna wê ya Iraqê jî destpê kir, hêz û şiyana bizivîn û tevgerîna DAIŞ'ê roj bi roj qelstir dibe. Tê gotin DAIŞ'a ku li Kurdistanê bizivîna wê hate tevizandin, piştî têkçûna Tîkrîtê kete pêvajoya belavbûnê. Bi desxistina Tîkrîta ku ji bo serkeftina operasyona Mûsilê xwedî grîngiyeke stratejîk û lojîstîk e bû nîşaneya operasyona Mûsilê ya mezin. Di vê kêliya ku di hemû eniyên Kurdistanê de Pêşmerge di tetikê de ye û amadekariyên vê operasyonê dike Hikûmeta navendî ya Iraqê hem bi Serokê Rêveberiya Herêma Kurdistanê(RHK) Mesûd Barzanî û hem jî bi rayedarên hêzên hevpeyman re hatûçûnên dîplomatîk dimeşîne. Li herêmê her çiqas baldarî li ser operasyona Mûsilê be jî, rewşa endamên DAIŞ'ê ya piştî operasyonê ne diyar e. Pirsa 'Piştî operasyonê wê endamên DAIŞ'ê bi ku ve biçin?' cihê metirsiyê ye.

Li Kurdistanê ji aliyekî ve ev geşedan û dîplomasiya di derbarê wê de û ji aliyê din ve jî di derbarê dirêjkirina dema serokatiya herêmê, budce û avakirina artêşa ezdiyan mijarên sereke yên rojevê ne. Di raya giştî ya Kurdistanê de ramana domkirina serokatiya Barzanî belav dibe û bi vê mebestê di navbera Tevgera Goran û PDK'ê de hevdîtin destpê kirin. Yek ji van hevdîtinan jî ya di navbera Serokê Tevgera Goran Noşîrewa Mistefa ku di hilbijartina beriya niha erênî nêzîkî serokatiya Barzanî nebûbû û berpirsê PDK'ê Fazil Mîranî de bû. Di encama vê hevdîtinê de aliyan li ser domkirina serokatiya Barzanî li hev kirin. Serokê Goran Mistefa piştî hevdîtinê anî ziman ku ew dixwazin ev mijar beriya hilbijartinan zelal bibe. Ji alî din ve amadekariyên, di bin banê Wezareta Pêşmerge de damezirandina Artêşa Pêşmerge ya Ezdî ku wê piştî rizgarkirina Şengalê, weke potansiyela garantîger a parastina Şengalê herêmê biparêze destpê kirin.

"Şehîd û Pêşmerge xeta me ya sor in"

Piştî ku di hin organên ragihandinê de Pêşmergeyê bi navê Huzeyfa yê ku di şerê li dij DAIŞ'ê de jiyana xwe ji dest da weke endamekî DAIŞ'ê hate nîşandan, li dij van organên ragihandinê bertek hatin nîşandan. Serokê RHK Mesûd Barzanî jî li dij van organan bertekeke tûnd nîşan da û da zanîn ku ew Pêşmergeyê Şehîd Huzeyfa ji nêz ve nas dike, Pêşmerge Huzeyfa kesayetekî giranbûha, qehreman û comerd e û şehadeta Huzeyfa ew pir xemgîn kirî ye. Barzanî di vê peyama xwe ya li ser malpera xwe ya facebook'ê belav kirî ye de aniye ziman ku hin kes di bin banê parlamenê de heqaretê li şehîdan dikin lê nabe ku ew ji vê yeke re bêdeng bimînin û ji serokê parlamenê dawaz kirî ye ku vê bûyerê lêbikole û ji bo pêşîlêgirtina bûyerên bi vî rengî pêşniyazyasayek bê amadekirin. Barzanî di peyama xwe de wiha dibêje: "Ez dubare dibêjim; Bila dilê we rehet be. Ji ber payebilindiya xwe ez nikarim ji tu tiştekî re bêdeng bimînim. Ji bo min Pêşmerge û şehîdên me xeta min a sor e û ew ji kesên ku bi wan tinazan dikin pir giranbûhatir in"

Sunneyan ji bo herêma xweser ji Barzanî alîkarî xwestin

Endamê Meclîsa Bajêr a Mûsilê Rehman Weyîz da zanîn ku Cîgirê Serokkomarê Iraqê Ûsame Nûceyfî ji bo avakirina herêmeke sunne ku Mûsilê jî dihundurîne projeyeke ku DYA jî piştgiriya wê dike amade kirî ye. Hate ragihandin ku ji bo vê projeya ku tê payîn piştî şerê DAIŞ'ê bikebe pratîkê, ji Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî alîkarî hatiye xwestin. Li gor agahiyên ku di çapemeniya Iraqê de derdiçin, projeya Herêma Xweser a Sunneyan ku DYA jî piştgiriya wê dike li ber qedandinê ye û ji bo bicihanîna projeyê ji Barzanî alîkarî hatiye xwestin.

Papa tê Kurdistanê

Hate ragihandin ku Serokê Rûhanî yê Mesîhîyên Katolîk Papa Franciscus ku Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî di serdana xwe ya Vatîkanê ya Gulana sala çûyî de ew vexwendibû Kurdistanê wê di demên pêş de serdana Kurdistanê bike. Berdevkê Wezareta Karên Olî ya Herema Kurdistanê Mêrîwan Nexşîbendî di derbarê serdana Nûnerê Papa Franciscus Kardînal Fernando Filoni ya ku ji bo di derbarê rewşa mesîhiyên herêmê de agahiyan werbigire hatubû Herêma Kurdistanê de pirsên Basnewsê bersivand. Nexşîbendî ragihand ku di serdana Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî ya Vatîkanê de Papa Franciscus soza serdana Kurdistanê dabû Barzanî, her wiha Kardînal Fernando Filoni jî daye zanîn ku wê Papa Franciscus di demeke nêz de bê Kurdistanê û got: "Lê belê di derbarê serdana Papa de dîrokeke destnîşankirî tune ye."

Gelo piştî Tîkrîtê operasyona Musilê ye?

Piştî rizgarbûna Tîkrîtê ji hêla Artêşa Iraqê û milîşeyên Şîe niha jî berî li rizgarkirina Musilê ye. Barzanî, eşkere kiribû ku Pêşmerge jî dikare bi hevkariya hêzên yekgirtî û Yekîneyên Iraqê beşdarî operasyona Musilê bibin. Her wiha tê zanîn ku ji bo amadekariyên operasyonê hevdîtinan dest pê kiriye. Ji bilî Artêşa Iraqê û Pêşmerge, beşdariya Artêşa Tirkiyê û Îranê ya operasyonê jî tê gengeşîkirin. Her wiha genegeşî li ser wê yekê jî tê kirin ku bi destpêkirina operasyonê û têkçûna DAIŞ'ê re gelo ew ê DAIŞ hêzên xwe ber bi ku ve bişîne? Amaje bi wê yekê tê kirin ku ew ê DAIŞ hêzên xwe ber bi Sûriyê ve bikşîne û êrîşî bajarokê Qamişlo û herêmên kurdan bike.

Memuzini: Mebesta me xaka Kurdistanê ya di bin dagirkeriyê deye

Berpirsê PDK'ê yê Musilê Said Memuzînî di derbarê operasyona Musilê de ji Rojnameya BasNûçeyê re axivîû eşkere kir ku li hemû eniyan destê Pêşmerge li ser çeka wan e û ji bi Musilê jî li benda fermanê ne. Di berdewamiya axaftina xwe de Memûzînî eşkere jî kir ku yekemîn mebesta Pêşmergeyên Herêma Kurdistanê rizagarkirina xaka Kurdistanê ya di bin dagirkeriya DAIŞ'ê deye û hêvî dikin ku Şengal û deverên din ê Kurdistanê ji destê DAIŞ'ê derxînin û azad bikin.

Di dirêjahiya axaftina xwe de Memûzînî li ser operasyona Musilê û beşdariya Pêşmergeyan jî rawestiya û da zanîn ku di encam rêkeftinê de Pêşmerge amadeya ferman jê re were gotin bi cih bîbe lê belê Artêşa Iraqê ji wê yekê re ne amadeye. Memûzînî wiha domand. "Pêşmerge amadeye. Ne ku ne amdeye, terefê kurd berê jî eşkere kiribû ku Pêşmerge û serbixwe beşdarî operasyona Musilê nebe û eger biryareke hevpar bê stendin ew ê amadebe beşdarî operasyonê bibe. Lê belê li gor ku me bihîstiye Artêşa Iraqê ji operasyoneke berfireh re neamedeye. Azadkirina Tîkrîtê destkeftineke lê belê Tîkrît ne Musil e li Musilê di destê DAIŞ'ê de çekên girantir û mezintir hene."

Öcalan: Barzanî berpirsyariya xwe bi cih anî

Ji alî din ve şandeya ku ji parlamentên HDP Leyla Zana, Sirri Sureya Onder û Hevseroka Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê(KNK) Nîlufer Koç pêk dihat nameya Serokê PKK'ê Abdulah Ocalan a ku ji bo Serokê RHK Mesûd Barzanî nivîsî bû radestî Barzanî kirin. Li gor daxuyaniya ku di malpera fermî ya PDK'ê de hatiye weşandin de, tê gotin ku di nameya ku di hevdîtina şandeyê û Barzanî ya li Ofîsa serokatiyê pêk hat de hate radestkirin de Ocalan aniye ziman ku Barzanî, berpirsyariya xwe ya grîng bi cih anî ye, ew pê bawer bûye ku Barzanî li dij gef û qeyranên li ser Kurdistanê rola xwe pêk anî ye û ew alîgiriya Barzanî dike. Di daxuyaniyê de tê gotin ku Ocalan di nameya xwe de ramanên xwe yên di derbarê yekîtiya aliyên kurd û pêkhatina kongreya neteweyî de jî aniye ziman. Di hevdîtinê de Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî jî ji bo helwestên wî yên di derbarê çareserkirina arîşeyan de spasiyên xwe pêşkêşî Ocalan kirî ye û aniye ziman ku çeka herî mezin a Kurdistanê biratî û têkoşeriya hevpar e. Di hevdîtinê de Barzanî di derbarê kongreya neteweyî de her wiha daxwaz kirî ye ku hemû alî ji boa pêkanîna wê helwestin û peyama aştiyê bidine gelên herêmê û gotiye: "Ew ê piştgiriya me ya ji bo pêvajoya çareseriyê her berdewam bike" Lijneya ku nameya Ocalan a ji bo Serokkomarê Berê û Sekreterê Giştî yê YNK'ê Celal Talabanî nivîsî bû jî radestî Talabanî kir, her wiha bi Serokwezîr Nêçîrvan Barzanî re jî hevdîtinekê pêk anî.

Barzanî bi senatorên emerîkî re hevdîtin pêk anî

Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî lijneya ku ji senator û berpirsên Amerîkî ya ku di bin serokatiya Serokê Piranîtiya Komarparêz a Senatoya DYA Mitch McConnell serdana Hewlêrê kirin qebûl kir. Di vê hevdîtina ku li Koşka Fermî ya Serokatiyê ya Barzanî pêk hat de ji lijneya Amerîkî senatorên Komarparêz Shelley Moore Capito, Cory Gardner, Steve Daines, David Perdue, Thom Tillis, Ben Sasse, Balyozê Bexdayê yê DYA Stuart Jones, Serbalyozê Hewlêrê yê DYA Joseph Pennington û şêwirmendên Meclîsa Şêwirmendan û ji lijneya Kurdistanê jî Serokwezîr Nêçîrvan Barzanî, Cîgirê Serokwezîr Kûbat Talabanî, Serokê Dîwana Serokatiyê Fûad Huseyn, Wezîrê Çavkaniyên Sirûştî Aştî Hewramî, Berdevkê Hikûmetê Sefîn Dîzeyî û Berpirsê Karên Derve Felah Mistefa beşdar bûn. Di hevdîtinê de Mesûd Barzanî ji ber ku di şerê li dij DAIŞ'ê de ew ji piştgiriyê bêpar nehiştine spasiyên xwe pêşkêşî rêveberî û gelê DYA'yê kir, diyar kir ku hêzên Pêşmerge efsaneya têkneçûna DAIŞ'ê pûç kirine û anî ziman ku di ev serkeftina Pêşmerge bi saya alîkariyên welatên dost pêk hatiye. Barzanî wiha dom kir: "DAIŞ, ji valahiya siyasî ya li Sûriye û Iraqê sûd wergirt û pêk hat û di demeke kurt de li qadeke berfireh belav bû. Serkeftina artêşa Iraqê ya li Tîkrîtê em kêfxweş kirin û hêviya me ew e ku serkeftinên bi vî rengî pirtir bibin."

Di derbarê operasyona Mûsilê ya ku tê payîn di hefteyên pêş de pê bê de jî Barzanî got ku ger artêşa Iraqê û hêzên hevpeyman ji vê operasyonê re amade bin, wê Pêşmerge jî piştgiriyê bide vê operasyonê. Di hevdîtinê de McConnell jî niyazên xwe yên ji bo serkeftinên Pêşmerge anî ziman û got: "Ew ê Komarparêz her berdewam piştgiriya Pêşmerge û gelê Kurdistanê bikin."

Artêşa Pêşmergeyên Ezdî

Nîqaşên parastina hêzên Şengalê yên bi êrîşên DAIŞ'ê re destpêkiribûn niha bi dawî bûne. Di wê çerçoveyê de Wezarta Pêşmerge dest bi hewldaneke nû kir. Endamê Ezdî yê Parlementoya Kurdistanê Şêx Şemo, daxuyand ku ew ê di bin banê Wazereta Pêşmergeyan da Artêşa Pêşmergeyên Ezdî yên ji 8 hezar kesî pêk tên bê avakirin. Her wiha Şemo da zanîn ku du komên Pêşmergeyên Ezdî yên ji 600 kesî pêk tên dewreyên xwe yên perwerdeyê bi dawî kirine û ew ê niha dû komên din jî dest bi perwerdeyê bikin. Şemo bal kişand ser berxwedana ciwanên Ezdî yên Pêşmerge jî û ragihand ku niha li Şengalê 8 hezar ciwanênn Ezdî hene û 5 hezarên wan weke Pêşmerge şerê DAIŞ'ê dikin. Şemo eşkere jî kir ku yekîneyên Pêşmergeyên Ezdî hefteya borî meaşê xwe jî stendine. Şemo axaftina xwe wiha domand: " Avakirina van yekîneyan erkeke gellekî pîroz e. Bi wan yekîneyan ew ê Ezdî li hember rîşan karibin xaka xwe biparêzin."

"DAİŞ nikare êrîş bike"

Rawêjkarê Asayîşa Giştî ya Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi Balyoza Bexdayê ya Swêdê Jessica Safardstrom û Nûnera Swêd a li Hewlêrê û her wiha bi Nûnerê Buroya Serokkomariya Komara Çek Yan Folic re hevdîtinan pêk anî. Mesrûr Barzanî anî ziman ku hêza êrîşî ya DAIŞ'ê nemaye. Di hevdîtina ku bi lijneya Swêdî re pêk anî de Barzanî di derbarê rewşa dawî ya ewlehiya Herêma Kurdistanê û Iraqê û tekoşîna li dij DAIŞ'ê de ramanên xwe anî ziman û diyar kir ku DAIŞ roj bi roj qelstir dibe, hêza wê ya êrîşî nemaye û ketiye pozîsyona xweparastinê. Barzanî wiha dom kir: "Pêşmerge li dij DAIŞ'ê Kurdistanê bi serkeftin parast. Ger ku li herêmên din yên ku di bin dagirkeriya DAIŞ'ê de ne alîkarî pêwîst be, Pêşmerge amade ye ku biçe li wan herêman jî li dij DAIŞ'ê têbikoşe."

Barzanî di derbarê neşandina para budceya Herêma Kurdistanê de jî rexne li hikûmeta navendî kir û got: "Bexda budceya Kurdistanê dike amûra siyasetê. Pergala heyî ya Iraqê ne şiyan e ku qeyrana heyî çareser bike." Di hevdîtinê de Balyoza Bexdayê ya Swêd Jessica Safardstrom jî diyar kir ku şerê li dij DAIŞ'ê mijara bingehîn ya rojeva Ewropayê ye û got: "Di şerê li dij DAIŞ'ê de wê Swêd alîkariya ji Kurdistanê re bidomîne."

Di hevdîtinê de Folic diyar kir ku Kurdistan yek ji welatên herî ewle yên Rojhilata Navîn e û anî ziman ku ew bi vê serdanê pir kêfxweş bûye: "Pêwendiyên di navbera Kurdistanê û Komara Çek ji dema serdana Mele Mistefa Berzanî ya Pragê destpêkiriye û wê pêwendiyên dostanî yên di navbera her du welatan de dom bikin." Folic anî ziman ku ew di mijara Pêşmergeyên birîndar de dixwazin alîkariya Herêma Kurdistanê bikin di demeke kurt de ew ê ekîbeke Çekî ya ku ji pijîşkên pispor pêk tên bişînin Kurdistanê.

Wezîrê Pêşmerge li Qesra Elysee bi Hollande re civiya

Serokkomarê Frasnayê François Hollande, li Qesra Elysee bi Wezîrê Pêşmerge yên Herêma Kurdistanê bi Mustafa Seyit Qadir re civiya. Li Qesra Elysee desteya Kurdistanê ji Fransayê xwestin ku di şerê li hember DAIŞ'ê de bêhtir alîkariyê bidin Pêşmergeyan û di warê perwerde û şandina teqemeniyan jî de piştevaniya Kurdistanê bikin.

Her wiha hat zanîn ku Fransa ji bo peywendiyên leşkerî bi Herêma Kurdistanê re xurtttir bikin ew ê di demeke nêzde desteyekê bişîne Kurdistanê. Piştî hevdîtina bi Hollande re ya li Qesra Elysee Mustefa Seyid Qadir ji rojnameyan re axivî û got ku Hollande ji bo şandina alîkariyann erênî nêzik bûye û di demeke nêzde ew ê Fransa desteyekê bişîne Herêma Kurdistanê. Qadir eşkere kir ku di encama berxwedana Pêşmergeyan de 200 hezar kesê ji cih û warên xwe bûne jî vegeriyane xaka xwe. Qadir wiha berdewam kir: "Ji bo ku DAIŞ ji wan cihê dagirkiriye bê derxistin û hemû ewarêyên ji cihê xwe bûnê vegerin me alîkariyên bêhtir ji Fransayê xwestin." Rayedarekî din ê kurd AFP'ê re eşkere kir ku wan ji Fransayê teqemeniyên antîtanqî, muhîmatên şer ê şevê e xwestiye û heta niha tu arîşe derneketine û piştî serdana desteya Fransa ya ji bo Kurdistanê ew hêvî dikin ku ew teqeenî ji Kurdistanê re bên şandin.

Li Rojava şer û avadanî li gel hev

DAIŞ'a zêdeyî çar mehaya êrîşî Kantona Kobanê ya Rojava kir û bi berxwedana hêzên kurd ji herêmê hat dûrxistin ji bo têkçûna xwe ya Kobanê telafî bike dest bi dorpêça bajarên din ê kurdan kir. Bi gihiştina hêzên kurd a ser Çemê Feradê jî DAIŞ' ji wê herêmê jî hat paqijkirin û berê xwe da Kantona Cezîrê û hewl dide ku bi komkujiyên li ser xelkê sivîl şikestinên xwe telafî bike.

DAIŞ'ê piştî şikestxwarina li Kobanê yekîneyên xwe ber bi Kantona Cizîre ve şand û dest bi wan hewldana kir ku bajarokên kantonê dagir bike. Li hêla din YPG'ê jî hêzên xwe yên Qamişlo, Amûdê, Tirbesiyê jî ber bi herêmê ve şandin. Li Cezîrê û Kobanê li hember DAIŞ'ê operasyonên hêzên kurd berdewam dikin. Her wiha Cepheya El Nusra ya bi ser El Kaideyê ve ye jî di nava hewladanan deye ku êrîşî Efrînê bike. Dagirkirina bajaroka İdlibê ji hêla El Nusra jî weke xetereyeke nû li ser herêmê tê şîrovekirin.

Her wiha agahiyên pevçûnên dijwar jî ji hêla keviyên Çemê Feradê tên. Di 15'ê Îlona 2014'an de xelkê Kobanê yên bi êrîşên DAIŞ'ê ji bajêr derketibûn û li nevçeya Pirsusa Bakurê Kurdistanê bi cih bibûn jî bi rizgarbûna bajêr dest bi vegerê kir.

Li hêla din jî komîteya avakirina Kobanê jî dest bi paqijkirin û avadaniya binesaziya bajêr dike û tê zanîn ku rêyên nava bajêr û sîstema ava bajêr ji nû vê tê dayîn. Bangawaziyên rêveberiya kantonê yên li rêxistinên navdewletî jî berdewam dike. Di vê çerçoveyê de ew ê di serê meha gulanê de li Amedê ji bo avadaniya Kobanê konferansek bê lidarxistin. Her wiha hat zanîn ku ew ê ji 4 perçeyên Kurdistanê nûnerên pasrtiyên siyasî beşdarî vê konferansê bibin.

"DAIŞ li Cizîrê jî hat feşkilandin"

Hevserokê Meclîsa Qanûnsaz a Kantona Cizîrê Ekrem Hiso, ragihand ku DAIŞ'ê piştî şikestinên Kobanê û Til Hemisê berê xwe daye Kantona Cizirê û hewl daye ku komkujiyê li ser xelkê sivîl pêk bîne. Hiso her wiha da zanîn ku hêzên kurd li hember xetereya DAIŞ'ê vê re yekîneyên xwe ber bi herêmê de şandine û hêzên kurd îcaze nedane ku DAIŞ serkeftina ku hêvî dike tomar bike. Di berdewamiya axaftina xwe de Hiso ragihand ku hêzên kurd operasyonên serkeftî li hember DAIŞ'ê pêk anîne û di qada şer de rêya revê jî ji DAIŞ'ê re nehiştine. Hiso wiha berdewam kir: "Niha li Cizirê rewş gelekî baş e. Pevçûnên gelekî dijwar pêk hatin. Hêzên kurd yekîneyên xwe şandin û li hember DAIŞ'ê rawestiyan. Gelê me li hêzên xwe yên parastinê li şervanên xwe xwedî derket. Li Cizîrê jî hêviyên wan pêk nehatin. Bi operasyonên hêzên rêya bezînê jî ji wan re nema."

"Hêzên kurd sûryaniyan diparêzin"

Di berdewamiya axaftina xwe de Hiso li ser rewşa xelkê suryanî jî rawestiya û eşkere kir ku hêzên kurd bi xweragiriyê destûr nedane DAIŞ'ê ku li Til Temirê komkujiyê pêk bîne û xelkê sûryanî wêran bike. Hiso her wiha daxuyand ku xelkên sûryanî yên ji bajaroka Til Temirê derketibûn li bajarê Hasekê û Qamişlo hatine bi cihkirin û pedivIyên wan jî ji hêla xelkê bajêr û rêvebriyê ve hatine dabînkirin. Di berdewamiya axaftina xwe de Hiso li ser hevkarî û yekgirtina xelkê Cizîrê jî rawestiya û wiha got: "Bi êrîşên Cizîrê ya Rojava re hem hem xelkê Kantona Cizîrê û hem jî xelkê Rojava zirar dîtin. Ev êrîş ewê nikaribin îradeya me têk binin. Emê hem Cizîrê û hem jî Rojava ji nû ve ava bikin û êrîşên hovane bişkînin. Li Til Temisê têkoşîneke mezin hebû. Êrîşên li ser xelkê me yê asûrî li Til Temirê hati şikenandain. Ewê hêzên me DAIŞ'ê bifeşkilînin." Li hêla din Patrîkê Antakya û hemû Rojhilatê û Serpîskoposê Dêra Ortodoks a Suryaniyan a Cîhanê Mar İgnatius II. Efram hat Qamişlo. Hat zanîn ku Efraim ji bo ku rewşa xelkê asurî, sûryanîû keldaniyan ji nêzîk ve bibîne û serdana wan kiriye.

"DAIŞ bi wesayîtên bombebarkirî êrîş dike"

Ekrem Hiso li ser êrîşên DAIŞ'ê yên bi wesayîtên bombekirî tên kirin jî rawestiya û da zanîn ku piştî têkçûnên DAIŞ'ê yên li eniyên şer DAIŞ dixwaze bajaran wêran bike û tirsê li ser xelkê bajaran çêke û vîna gel a berxwedêr bişkîne. Hiso her wiha ragihand ku DAIŞ'ê bi wesayîtên bimbekirî êrîşî Kobanê jî dikir û niha êrîşî Cizîrê dike lê ew ê nikaribe bi serkeve û êrîşên wê yên qirêj ew ê nikaribe tirsê bi xelkê kantonê re çêke.

"Tenê hêzên kurd DAIŞ'ê têk dibin"

Rojnamegerê operasyonên şerê Kantona Cizîrê romal dike Ciwan Nedîm jî da zanîn ku pevçûnên di navbera hêzên kurd û DAIŞ'ê de rû didin sivik bûne, hêzên kurd bi operasyonên serkeftî DAIŞ ji herêmê derxistine û li Serêkaniyê û Til Temirê qontrol xistine destê xwe. Di dirêjahiya axaftina xwe de Nedî da zanîn ku ew efsaneya DAIŞ a ku hemû bajar didan ber xwe ji holê rabûye û hêzên kurd ew hêza wê ya berê şikandine. Nedîm wiha doman:" Hêza DAIŞ'ê ya beriya bi 7 mehan hebû niha nemaye. DAŞ'a efsane, DAIŞ'a ku hemû bajar didan ber xwe tenê nikare bi kurdan. Niha jî ji herêmekê diherin herêmeke din. Tu hêzan weke kurdan li hember DAIŞ'ê xweragirî pêk neanî. Tenê hêzên kurd DAIŞ'ê têk dibin."

"Hêzên kurd şerê rûmetê dikin"

Nedim her wiha bal kişand ser operasyonên hêzên kurd ên li Til Temirê yên li hember DAIŞ'ê jî û da zanîn ku hêzên kurd beyî ku ferqa, kurd, ereb û sûryanî bikin berxwedana li Kobanê dane li Til Temirê ji bo xelkê sûryanî jî heman berxwedan dan û ew şerê rûmetê dikin. Di berdewamiya axaftina xwe de Nedîm li ser operasyonên Til Temir û Serêkaniyê jî rawestiya û eşkere kir ku di operasyonên Serêkaniyê û Til Temirê de hêzên kurd sûryaniyên wê herêmê parastin û ev yek ji bo hêzên kurdan cihê şanaziyê ye û hêzên kurd çawa ji bo xelkê xwe li Kobanê têkoşiyabin li Til Temirê jî ji bo xelkê sûryanî têdikoşin.

"Li Haseekê bergiriyên ewlehiyê"

Piştî pevçûnên dijwar ên li Hasekê di navbera hêzên kurd û rejima Sûriyê de bi dawî bin niha jî li herêmê xetereya DAIŞ'ê derket. DAIŞ'ê di şeva 20'ê Adarê roja pîrozbahiyên Newrozê de êrîşî Mişêrfê ya Hasekê kiribû û di encama êrîşê de 60 kesî jiyana xwe jidest dabû û zêdeyî 150 kes jî birîndar bibû. Berdevkê Mala Gel a Hasekê Fîraz Zavî da zanîn ku birîndarên şeva Newrozê yên li nexweşxaneyan bûn baş bûne û hatine malên xwe û rewşa bajarê Hasekê ber bi aramiyê ve diçe. Zavî her wiha daxuyand ku êrîşên DAIŞ'ê yên bi bombeyên wesayît tirsê bi xelkê re çênake û jiyana rojane ya bajêr berdewam dike û Hêzên Asayîşê jî ji bo ewlehiyê hin tedbîrên nû stendine.

Li hêlekê pevçûn li hêla din avakirin

Li Kobanê ya ku pevçûn û avadanî di yek dimenê de xûya dibe, bi vegera xelkê bajêr jiyan ji nû ve dest pê dike. Hevseroka Meclîsa Qanûnsaz a Kantona Kobanê Feyîza Evdî, daxuyand ku bi êrîşn DAIŞ'ê re xelkê bajarê Kobanê yên li navçeya Pirsûsa Rihayê di konbajaran de hatibûn bicihkirin bi azadbûna bajêr ya ji hêla hêzên kurd ve vegera xelkê jî dest pê kiriye. Her wiha Evdî, eşkere kir ku li hêleke xebatên avakirina bajêr li hêla din jî operasyonên rizgarkirina gundan jî berdewam dikin. Di berdewamiya axaftina xwede Evdî li ser avadaniya bajêr wiha got: Hemû gelê me vegeriya. Ji hêlekê em bajêr ava dikin ji hêla din jî şer berdewam dike. Me di dorpêçbûna Kobanê de berxwedanek bêhempa da. Di avadaniya wê de jî em ê wê berxwedana xwe bidomînin.

"Konferanseke Kurdistanî"

Hevseroka Meclîsa Qanûnsaz a Kantona Kobanê Feyîza Evdî, bal kişand ser amadekariyên konferansa Kobanê jî û da zanîn ku niha raporên tespîtkirina zirara li nava bajêr tê kirin û di encama wan raporan de ew ê li 2-3'ê meha gulanê de li Amedê û piştî konferansa Amedê ew ê li Ewrûpayê yî konferansek birêve biçe. Di berdewamya axaftina xwe de Evdî eşkere kir ku ew ê ji çar perçeyên Kurdistanê nûnerên partiyên siyasî beşdarî konferansê bibin û ew ê proveya Konferansa Neteweyî ya di rojevê de ye ji bo avakirina Kobanê bê li darxistin. Evdî wiha berdewam kir: "Ji bo avakirina bajêr li ber me çend planên cûda hene. Vê heftê civînek berfireh birêve çû. Hemû partiyên siyasî yên 4 perçeyên Kurdistanê hatin ezimandin. Deriyê konferansê ji hemû hêzên kurd re vekiriye. Ewê hemû kes were. Ji bo avakirinê ewê konferanseke Kurdistanî bi rêve biçe. "

Her wiha Evdî eşkere kir ku wan di civîna xwe ya dawî de biryar stendiye ku ji bo Kobanê şahidiya dîrokê bike ewê perçeyek ji bajêr bikin mûze û ewê destûrê nedin ku nîşaneyên berxwedana hêzên kurd, hovîtiya DAIŞ'ê ya li ser bajêr bê ji bîrkirin, lewre dîroka bajêr bi berxwedanê ji hêla hêzên kurd ve hatiye nivîsîn.

"Rayedarên tirk destûrê ji me dixwazin"

Di dema nîqaş û gengeşiyên li ser Süleyman Şah berdewam dikin de FermandarêArtêşa Tirkiyê Necdet Özel hefteya borî serdana tirba ku li Gundê Aşmê ya Kobanê ye kir. Di nameya xwe ya Newrozê de Öcalan Operasyona Şah Firat bi bîrxistibû û gotibû: "Ez berxwedan û serkeftina Kobanê ya hem ji bo herêma me û hem jî ji bo cihanê xwedî wateye silav dikim." Di vê çerçoveyê de ez Ruhê Aşmê yê di navbera gelê me de bû semboleke dîrokeke nû silav dikim." Piştî peyama Öcalan Fermandariya Artêşa Tirkiyê amaje bi wê yekê kir kur operasyon bi hevkariyê pêk nehatiye û ew daxuyanî derew in. Herî dawî serdana Fermandarê Artêşa Tirkiyê ya Necdet Özelê ji PYD'ê re digot "terorîst" bû cihê nîqaşên nû.

Di berdewamiya axaftina xwe de Evdî, li ser serdana Fermandaê Artêşa Tirkiyê ya Gundê Aşmê jî rawestiya û eşkere kir ku Necdet Özel piştî ji wan re dibêje terorîst bi hefteyekê destûrê ji wan dixwaze ku derbasî gundê di bin kontrola wan deye bibe. Evdî bertek nîşanî daxuyaniyên rayadarên Hikûmeta Tirkiyê û Fermandariya wê dan û wiha got:"Rayedarên tirk vê yekê her tim dikin. Operasyonê înkar dikin. Piştî ku ji me re dibêjin terorîst bi hefteyekê bi destûra me ji deriyên me er derbas dibin û tên gundê di bin kontrola me de ye. Fermandarê Artêşa Tirkiyê di deriyê ku di bin kontrola YPG'ê de ye derbas bû."

Krîza TEV-DEM û ENKS'ê dîsa rû da

Partiyên endamê ENKS û TEV-DEM'ê yên Rojavayê Kurdistanê li Duhokê di bin serperişteya Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî ji bo rêveberiya Rojava li hev kirin û bi Peymana Duhokê bi rê ketin. Krîza siyasî ya ENKS'ê û TEV-DEM'ê ya bi Peymana Duhokê bi dawî bibû bi hilbijartinên Kantona Cizirê dîsa dest pê kir. ENKS'ê daxuyandibû ku ji ber taloqnebûna dema hilbijartinan wan endamtiya xwe ya Lêvegera Siyasî rawestandiye. Endamê Polîtbûroya ENKS'ê Mihemed Îsmaîl, krîza herî dawî ji rojnameya BasNûçe'yê re eşkere kir. Îsmaîlî da zanîn ku ji ber kiryarên TEV-DEM'ê Rêkeftina Duhokê ya di bin serperiştiya Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî de hatibû duristkirin ji karîgeriyê rabûye.

"TEV-DEM şirîkan qebûl nake"

Di berdewamiya axaftina xwe de Îsmaîl eşkere kir ku TEV-DEM bi wan re naşêwire û beyî ku bi wan re bicive li ser rêveberiya Rojava biryaran distîne û di rêveberiyê de hevpariyê qebûl nake. Îsmaîl wiha domand: "Karên TEV-DEM'ê ne di cih de ne. TEV-DEM şirîkan qebûl nake. Şewazeke yekkirinê bi kartîne. Ev tevger ne li gor xelkê me ye. em hêvî dikin ku biryarên Rêkeftina Duhokê bên bi cih anîn. Eger birayên me yên TEV-DEM'ê dev ji vê yekê bernedin ew ê peywendî nebaştir bibin."

"Wê kurd çarenûsa Rojava diyar bikin"

Di berdewamiya axaftina xwe de Îsmaîl bal kişand amadekariyên hilbijartinên Kantona Efrînê jî û ragihand ku TEV-DEM kê bixwaze wî dike namzed û wî hildbijêre, hilbijartinên TEV-DEM'ê û yên rejima Sûriyê weke hevdû ne û xelk beşdarî wan hilbijartinan nabe. Her wiha di berdewamiya axaftina xwe de Îsmaîl da zanîn ku niha li Rojava li hember DAIŞ'ê şer heye û di rewşeke wisa de pêkanîna hilbijartinan ne tiştekî rast e. Îsmaîl li ser angaştên ku ENKS di operasyona Îdlîbê de alîkariya El Nusrayê kiriye jî rawestiya û da zanîn ku peywendiya ENKS'ê ji bilî partiyan kurdan bi tu partiyan re çênebûye û El Nusra bi ser El Kaîdeyê veye û nabe ku ew bi wan re peywendiyê deynin û li ser çarenûsa kuran bi wan re biaxivin. Îsmaîl da zanîn ku ew ê kurd çarenûsa Rojava diyar bikin."

"Me bersiv da bangawaziya Mesûd Barzanî"

Piştî bangawaziya Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî ya "Avakirina Kobanê erka neteweyî ye." Li her çar perçeyên Kurdistanê xelk ji bo alîkariya avakirina bajêr ket nav hewldanan. Yekem saziya bersiva banga Mesûd Barzanî da Dezgeha Alîkariyê ya Barzanî bû. Dezgeha Alîkariyê ya Barzanî di çerçoveya alîkariyan de li Kurdistanê û li dinyaê dest bi kampanyayên alîkariyê kir. Cihgirê Serokê Dezgeha Alîkariyê ya Bazanî, Musa Ahmed ji Rojnameya BasNûçeyê re axivî û got: "Me bersiv da bangawaziya Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî û 500 hezar dolar ji bo alîkariya Kobanê terxan kir. "Her wiha Ahmed da zanîn ku weke Dezgeha Alîkariyê ya Barzanî wan li hemû dinyayê û li Kurdistanê dest bi kmpanyayên alîkariyê kiriye û ew ê wan alîkariyan radestî rêveberên Kantona Kobanê bikin.

Kobanê dê bi alîkariya kurdan ava bibe

Di berdewamiya axaftina xwe de Ahmed da zanîn ku wan serdana Kobanê jî kiriye û wan jî digel rêvebirên kantonê lêkolîn kirine. Ahmed hevkariya hêzên kurd a li Kobanê jî bi bîr xist û eşkere kir ku Kobanê bi hevkariya hêzên kurd rizgar bûye ew ê bi alîkariya kurdan jî ava bibe. Ahmed axaftina xwe wiha bi dawî kir: "Weke Dezgeha Alîkariyê ya Barzanî, em alîkariyê didin hemû kurdên îhtîyaciya wan bi alîkariyê heye. Niha jî hewcedariya birayên me yên Kobanê bi alîkariyê heye. Konferansa li Amedê bi rêve biçe jî gellekî giring e. Weke Dezgeha Alîkariya Barzanî, ji bo alîkariyê em amadene beşdarî hemû konferans û organîzasyonan bibin."

Di navbera şer û aştiyê de azadiya çapemeniyê

Salih Batırhan

Akademîsyenê Beşa Ragihandina Zankoya Selahaddinê Dr. Habeeb Kerkukî, li ser rewşa medyaya kurdî, sansûr û rola medya kurdî ya di şerê li hember DAIŞ'ê tê kirin de rawestiya û da zanîn ku di demên şer de hin mijar û hesesiyetên taybet rû didin û divê di mercên wiha de bi awayekî xwezayî li ser medyayê sansür hebe. Kerkukî li ser wêşana telewizyon û ajansên kurdî ya di dema şerê bi DAIŞ'ê re jî axivî û bilêvkir ku hin babet û wêşan dibin sedem ku Pêşmerge jiyana xwe ji dest bide û haziriyên wan bikevin destê DAIŞ'ê. Kerkukî têkildarî vê got divê di dema aştiyê de tu astengî û sansür li ser medyayê nebe lê di demên awarte û şer de divê bi zagon û yasayan sansûrek li ser medyayê hebe.

Kerkukî herwekî din bal kişand ku li Kurdistanê sê cûre medya heye; yek ji wan medyaya hikumî ye, yek ya hizb û partiyan e û qismekî biçûk jî medya ya serbixwe ye û divê bi qanûn û yasayan bêyî medyaya serbixwe ew cûreyên din bêne girtin da ku ew bi wêşan û babetên xwe nakokî û kêşeyên di navbera hizb û partiyan de radigihînin nava civakê û civak ji hev cûda dibe bi vê minasebetê. Dr. Kerkukî bi duristbûn medyaya Kurdistanê bi piranî li ser medyaya Emerîka rawestiya û pirsên me yên di derbarê rewşa Rojhilata Navîn, geşedanên li Kurdistan û herêmê, siyaseta navxweyî ya kurdan û rola medyayê û rêbazên ku medyaya Kurdistanê bi kar tîne de bersivand.

Li Herêma Kurdistanê rewşa medya û ragihandinê çawa ye?

Li Başûrê Kurdistanê sê cûreyên medya ya me hene. Yek ji wan medyayan medya hikûmî ye. Ew medya ya Hikûmetê ye. Ya din medya hizbî ye û li hêla din jî medya me ya serbixwe jî heye. Medya hikûmî li ser bîr û boçûnên Hikûmetê ye. Mesele televîzyona Newroz hebû. Ew niha hatiye girtin. Niha radyoya Newroz heye. Hinek ji wan bi ser Serokatiya Herêmê ve ne û hinek jî bi ser wezaretan ve ne. Kêliya ku em bên ser ragihandin û medya ya partiyan jî, em dibînin ku her hizb û partî medyaya wan heye û gelekî bi hêz in. Rojname, govar, televîzyon û radyoyên wan hene. Cûreya sêyem jî cûreya serbixwe ye. Di nava medya ya serbixwe de em lê dinêrin ku serbixwebûnek baş tuneye. Lewre bi ser endam û nûnerên hin partiyan ve ne. Medya ya serbixwe gelekî kêm e. Bi vî awayî sê cûrê medyayên me li Herêma Kurdistanê hene.

Rewşa sansûr û azadiya derbirînê çawa ye? Xetere û gef li ser rojnamenûsan heye gelo? Rojnameger ji bo azadiya derbirînê çi dikin?

Ji bo selahiyet û jîngeha ragihandinê li Başûrê Kurdistanê bi navê Sendîkaya Rojnamenûsanî Kurdistanê sendîkaya me heye. Gelek rexne li Sendîkaya Rojnamenûsanî Kurdistanê jî heye. Tê gotin ku serokê sendîkayê ji hêla hizban vê tê eşkerekirin û endamên partiyên siyasî nûnerên partiyên siyasî dibin endamê sendîkayê jî. Hilbijartinên sendîkayê jî şeklî ne û ne ne bi rêk û pêk in. Eger em behsa sansûrê jî bikin sansûr tuneye. Heta radeyekê sansûr tuneye. Lê tirs heye.

Em niha li hember DAIŞ'ê şer dikin. Divê medya baldar be û beyî ku haya wê jê hebe propagandaya DAIŞ'ê neke.

Rojnamenûs ditirsin hemû tiştî belav bikin. Zor û zext li ser rojnamenûsan heye. Ji ber vê yekê Sendîkaya Rojnamenûsanî Kurdistanê daxuyaniyan belav dike. Êrîş tên ser rojnamenûsan. Telefonê ji wan re vedikin û gefan li wan dixwin, lêdanê dixwin. Hin rojnamenûsên me hatin kuştin û terorkirin jî. Soran Mihemed li Kerkukê, Zerdeşt Osman li Hewlêrê hatin terorkirin. Di xwepêşandanan de êrîşî ser rojnamenûsan tê kirin. Kamerayên wan tên şikandin. Polîs wan desteser dike. Herçend ev yek hebe jî azadî jî heye. Wate, em di serdema medyaya civakî de dijîn. Em jî bûyerên xwe ji ser wê vediguhêzin. Rojnamenûs herçend di sayt û rojnameyên xwe de nikaribin û heta radeyekê tiştan eşkere bikin jî di medyaya civakî de bîr û boçûnên xwe eşkere dikin.

Niha li hember DAIŞ'ê şer tê kirin. Medya di vî şerî de roleke çawa dilîze? Em wisa dizanin ku Wezareta Pêşmerge helwesta hin qenalan rexne kiribû.

Asta rojnamenûsan jî di warê akademîk de gelekî ne berz e. Dema ku babetekê, raportekê belav dikin nafikirin ku ew ê tesîra wê li ser berjewendiyên neteweyî çi be. Hin babetan belav dikin nafikirin bê ka çi xetere û mîfa wê li ser asayîşa qewmî heye. Bi taybetî jî di dema şer de. Ev yek ne ji ber kêşeya ragihadinê pêk tê. Ji ber nezanîna rojnamenûsan pêk tê. Ev nezanîna medyakarên Kurdistanê ye. Ev yek jî dibe sedem ku metirsî li ser asayîşa neteweyî pêk were. Asayîşa neteweyî dikeve bin metirsiyan. Zagon û yasayeke me tuneye ku sansûrê bîne ser rojnamenûsan. Nabe ku rojnamenûs sed der sed azad be. Divê em sansûrekê deynin. Sansûr çi ye? Divê em baş zanibin. Bo nimûne.

Em niha li hember DAIŞ'ê şer dikin. Divê medya baldar be û beyî ku haya wê jê hebe propagandaya DAIŞ'ê neke. Di ekrana xwe de zêde DAIŞ'ê dernexe pêş. Di vê demê de Wazereta Pêşmerge jî daxuyaniyek belav kir û got; 'Weşana medya û televîzyonan dibe sedem ku Pêşmerge şehîd bibin.' Mesele qenal û televîzyon raportan belavdikin û dibêjin, Pêşmerge li vê mintiqeyê mewzî danîne û li vê herêmê ye, DAIŞ jî diçe û êrîşî Pêşmerge dike û Pêşmerge şehîd dibe. Dema em temaşeyî bûyerê bikin ev yek ne durist e. Mesele qenalek wek nûmûne raportekê belav dike û zirarê digihîne Wezareta Pêşmerge, digihîne Pêşmerge û xelkê. Lewre xelk metirsîdar e.

Herçend rayedarên siyasî yên Bakur û Başûr eşkere bikin ku di nevbera wan de tu arîşe tuneye jî çima medyaya Bakûr û Başûr rewşê bereksî van gotinên rayadaran didin?

Mimkûne berberî di navbera partiyan de derkeve. Nakokî rû bidin. Ew asayî ye. Lê divê nebe sedem ku komelgeh ji hev cûda bibe. Weke nîmûne. Li Amerîka di hibijartinên Amerîkayê de gelek nakokî û alozî di navbera Partiya Demokrata Amerîka û Partiya Komarî de durist dibin. Ew alozî nagihên nava xelkê. Xelk jê haydar nabe. Eger agahdar bibe jî ji sed der du aloziyan agahdar dibin. Komelgeha me ne wisa ye. Ew berberî digihê nava xelkê. Medyaya me ne wisa ye. Xelkê Başûrê Kurdistanê bi dîlsozî pêşwaziya hereketa Bakur dike. Rêzê ji doza wan re digre. Lewre ew xebatkar in û şervanên şareza ne. Dixwazin ew jî bibin xwedî destkeftî. Dixwazin weke Başûrê Kurdistanê ew jî çarenûsa xwe tayîn bikin. Ez dikarim bêjim ku di navbera komelgeha kurd de tu arîşe tuneye. Komelgeh yekgir e. Dilê komelgehê bi ser hev ve ye. Lê belê hin berjewendiyên şexsî û hizbî dibin arîşe di navbera komelgeha kurd de. Weke çîna rewşenbîran, çîna akademiyê em ji vê yekê aciz in. Em naxwazin berjewendiyên hizbî bibin hokara îxtîlafê di navbera komelgehê de. Piştî, şoreşa salên 90'î di navbera hizba serekî ya Bakur û hizbên Başûr de hinek tişt pêk hatin. Tiştên nexweş qewimîn. Êrîşî ser hevdu kirin. Îxtîlafek çebû. Ew nebaş bû. Di sala 2013'an de PKK ji Bakurê Kurdistanê derbasî nav Başûrê Kurdistanê bû. PDK'ê pêşwazî li wan kir. Xelkê Başûrê Kurdistanê bi germî pêşwaziyê Bakurê Kurdistanê dikin.

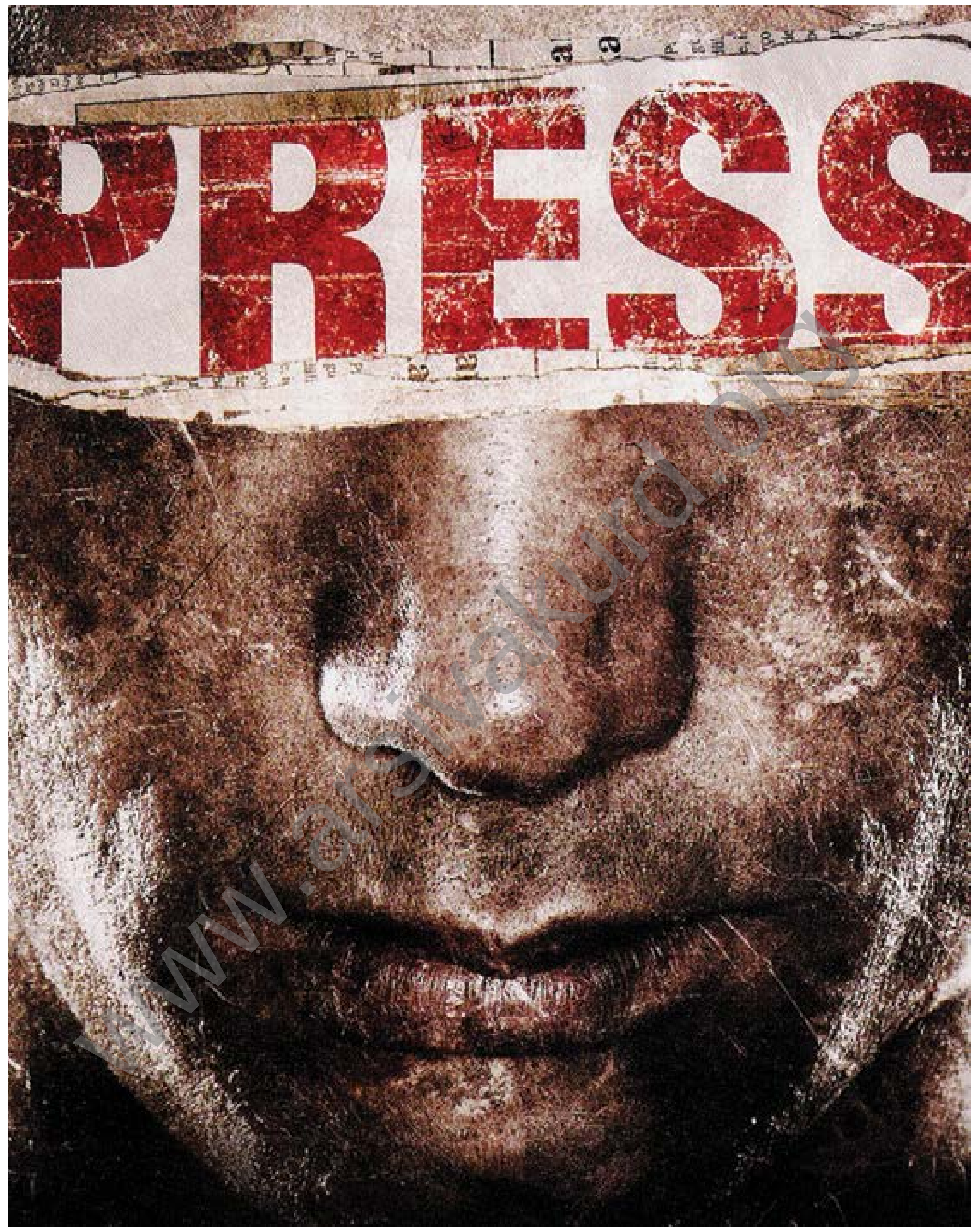

Hûn dibêjin berberî medya dike ku berberî di nava komelgehê de pêk were. Tesîra medyaya hezbî li ser komelgehê çi ye? Ew medya çawa xelkê ji hev dûr dixe?

Ji sala 1994'an heta sala 1998'an şerê Partî û Yekîtiyê hêbû. Ji komelgeha me, hin kesan cilên kesk li ber dikirin û hinekan jî cilên kesk diqetandin dişewitandin. Bereyekê digot; 'cilên kesk ê komûnîsta ne.' Bereya din jî ew li ber dikir û ew pîroz dihesiband. Eger di navbera du hizbên sereke yên Amerîka de tiştekî wisa pêk were xelkê Amerîka helwestên wisa nîşan nade. Tesîra ragihandinê li ser vê jî heye. Divê medyakar zanibin ku ew berberî di navbera du partiyan de rû didin. Ew di navbera partiyan de bimîne. Rast e demokrasî heye, xelk deng dide partiyan lê nabe xelk bo partiyan xwepêşandanan bikin. Îxtîlaf û muxalefet, di navbera du partiyan de pêk tê. Ew partî propagandayên xwe dikin. Li Amerîka zagonek heye destûrê nade ku medya û ragihandina partiyan hebe. Ji bo ku îxtîlafa di navbera partiyan negihê nava komelgehê zagon hene. Rojnameyên, Newyork Times, Washington Post, The Time, berberiya di nava partiyên siyasî de nadin. Nakin ku xelk ji ser hev sar bibe. Ragihandina me ya hizbî nakokiyan tîne nav komelgehê, wisa bawer dike ku nakokî di nava komelgeh de çareser dibin. Ev metirsîdar e. Bi ya min divê em jî yasayekê derxînin û bila medya û ragihandina partiyan nemîne. Bila bên girtin. Pediviya me bi vê yasayî heye. Partî gelek caran ragihandina xwe nebaş bikar tînin. Hewl didin rengdana nakokiyan li ser komelgehê jî pêk were. Weke min ji te re got, ji sala 1994'an heta sala 1998'an di şerê Partî û Yekîtiyê de berberiyê di nava komelgehê de rûda. Di nav malbatekê de bav bi ser Partiyê ve bû kurê wî jî bi ser Yekîtiyê ve bû bi hevre qise nedikirin. Şerê hev dikirin. Di nava birayan de pevçûn derdiketin. Birayek bi ser Partiyê ve bû û yek jî bi ser Yekîtiyê ve bû. Ez hêvî dikim ku em jî weke Amerîk û hinek welatên Ewrûpa zagonekê derxînin û destûrê nedin ku ragihandina hizban hebe.

Gelek ajans û televîzyonên Başûr tên li Bakur ofîsan vedikin. Ev nîşaneyên çi ne? Ev yek ew ê ji bo medya ya kurdî çi bi xwe re bîne?

Di nav me de gotinek heye. Em dibêjin her kîjan ofîs û televîzyon li wê derê vebû divê arezûya xelkê têr bike. Divê bizanibin xelk ka ji çi hez dike. Xelk bêtir li kîjan nûçeyan hez dike. Kîjan raport bala xelkê dikşînin. Zêdebûna medyayê bo medya kurdî baş e. Gruba Medyayî ya Basê jî li Bakurê Kurdistanê û li Stebolê mektebeke siyasî daniye. Hêvî dikim ku arezûyên xelkê bên bi cih anîn û nûçeyên her çar perçeyên Kurdistanê bibînin û bigihînin xwînerên xwe. Bo nûmûne medyakarên kurd dikarin demokrasiya Başûr şîrove bikin, rewşa xelkî Rojava bigihînin perçeyên din. Daxwazî û zordariya li ser xelkê Rojhilat belav bikin. Ez carna dixwazim hîbibim bê ka xelkê Sine, Merîwan, Kirmanşan çi dikin.

Du rewşên ragihaninê hene. Yek jê rewşa şer e. Ya din jî rewşa aştiyê ye. Di aştiyê de nabê sansûr li ser medyayê hebe û divê medya serbixwe be û azad be. Azadiya derbirînê hebe. Di dema cengê jî de divê sansûr hebe. Ceng rewşeke taybet e. Halekî cûda ye. Metirsî li ser welat çêdibe. Li hinek welatan zagonên wanên taybet hene. Ji wan yasayan re dibêjin; 'yasayên rewşên taybet, yasayên hawarî' çima wan yasayan di dema şer de karîger dikin? Lewre destûrê nadin ku medya tiştekî xirab belav bike û metirsiyê bi xelkê re çêke. Nimûneyên me hene. Mesele dema DAIŞ'ê Mexmûr dagir kir. Rûdawê ew nûçe belav kir. Metirsî bi xelkê Hewlêrê re çêbû. Xelkê Hewlêrê ew ê Hewlêr bihişta û biçûya. Wê êvarê tirs ket dilê xelkê. Medyayê qeyranek wisa saz kir. Medya dikare xelkê baş agahdar bike ne metirsiyê bi xelkê re çêke. Dikare bêjê; DAIŞ'ê Mexmûr dagir kir. Lê belê yekîneyeke qurs a Pêşmerge ji bo azadkirina Mexmûr ber bi Mexmûr bi rê ketiye.'

Nûmûneyeke din jî heye. Kelek mesele. DAIŞ'ê dorûberên Kelekê dagir kir. Dîsa Rûdawê û peyamnêrên wê digotin DAIŞ'ê dorûberê Kelekê dagirkiriye û gûndewarên Kelekê bi dest xistiye. Tirs bi xelkê re peyda bû. Hêj DAIŞ nehatibû dor û berên Mexmûrê xelkê Mexmûrê bajar di cih de hişt. Ceng û şer rewşeke îstîsnaî ye. Ne rewşeke asayî ye. Di kêliya asayî de, di dema asayî de, divê bê sansûr nûçe û raport belav bibin. Lê belê di rewşeke neasayî de rewşa cengê de hewceye sansûr hebe. Di rewşên hawarî de, divê yan medya xwe sansûr bikin, yan jî yasaya hawarî karîger bibe. Eger wisa nebe, me dît metirsî bi xelkê re çêdibe. Pêşmerge şehîd dibe. Weke min got Wezarata Pêşmerge eşkere dike ku ji ber, hin raportên kanalan Pêşmerge şehîd dibin. Hewceye medya bi berpirsiyar tevbiger e. Gelek qenal û medyayên Başûr, zirar gihandin Pêşmerge û eniyên şer. Hinek nûçe bûn sedema şehîdbûna Pêşmergeyan.

Bajarê vejîna mirovahiyê
SÎRNEX

Welat Baz

Bajarê Şirnexê sînorê Başûr, Bakûr û Rojavayê Kurdistanê digîjîne hev. Bajêr di nav heremên Botan, Behdînan, Zaxros û Mêrdînê de jî wek pirekî ye. Rêya hevreşim ku Kurdistan û Tirkiyê bi Rojhilata Navîn ve girêdide, ji ser xaka Şirnexê derbas dibe.

Xeta petrola Kerkûkê jî ji ser vî bajarî dirêjî Îskenderûnê dibe. Bi van taybetiyên xwe Şirnex xwedî bihayekî stretejîk e.

Navenda bajêr di sêgoşeya quntarên çiyayên Cûdî, Gabar û Nimêjan de hatiye damezirandin.

Erdnîgar

Bajêr di nav hêlîlarên bakûr ê 40 û 42an û di nav hêlîpanên rojhilat ê 37 û 38an de cîh digre. Nîsbeta xaka Şirnexê 7172 km2 ye.

Erdîma Şirnexê ji bilî Deşta Cizîrê tev çiya ye. Herêm % 75,7 çiya, jî % 24,3 jî zozan û deşte. Li çiyayên Şirenexê heywanên wek teyrên kovî, pez û berazên kovî, qertel, kew, baz û qajik dijîn. Li quntarên Cûdi komir, sifir, asfalt tê derxistin.

Çiyayên Şirnexê herçiqas nebilind bin jî asê ne. Çiyayê Hereqol ku 2838 metre ye, noqta herî bilind e.

Helbet di erdnîgara Şirnexê de çiyayê herî binavûdeng Cûdî ye. Ev çiya xelekekî ji sîlsîla bilindahiyên Kurdistanê ye. Cûdî wolqanekî tefandî ye. Lûtkeyên bilind heta 2114 metreyî dirêj dibin. Li Cûdi noqta herî bilind Girê Çeko ye. Çiya wek elîpsekî ye.

Cûdî ji ber ku di efsaneyên kevn de wek mekana Keştiya Hz. Nûh derbas dibe, di nav gel de pîroz e. Deverên ku di rîwayetên pîroz de derbas dibin li bakûrê Gundê Girêçolya ye. Tê bawer kirin ku bermayiyên keştiyê li vê meydanê ye. Meydan bi qasî 500 m2 fireh e. Navê meydanê 'Sefîne' ye. Sefîne bi Zimanê Erebî tê wate ya 'Keştî'.

Li ciyê ku Keştiya Nûh sekiniye, derbendekî bi navê 'Deriyê Cebraîl' heye. Herwiha li hember vê derbendê şikeftekî bi navê 'Kuna Îblîs' jî heye.

Yek ji lûtkeyên Cûdî bi navê 'Ziyareta Nûh' tê naskirin. Heta sala 1984an jî evder rojê înê ji alî gel ve dihat ziyaretkirin. Efsana tofanê û navê Cûdî di ayetên Quran a pîroz de jî derbas dibe.

Li wê derê devê dû qrateran jî hene. Ev qrater di nav gel de wek 'Tenbo' tên binavkirin. Dîsa li ser Cûdî sê sarincên avê hene. Ava ku zivistanê di van sarincan de tê civandin, havînan ji alî gundiyan ve tê bikaranîn.

Li ser zinnarên quntara çiya gelek şeklên ji dema kevir mane jî hene.

Çem

Çiya û deştên Şirnexê ji alî çem, av û rûbaran ve dewlemend e. Çemên navdar ê Şirnexê Ava Botan, Rûsor, Ava Masiyan, Ava Besta Hincê, Ava Besta Meryemê, Çemê Hêzil, Ava Xebûr û Dîjle ne. Herwiha di nav gelî û çiyayên asê yê Şirnexê de gelek avên biçûk jî diherikin.

Deşt

Li ser erdîma Şirnexê cîhê sererast deşta Cizîrê ye. Deşt ji biniya Hezexê destpêdike, ji quntarê Cûdî ve ber bi Girgêemo ve dirêj dibe. Ew sînorê Sûrî û Tirkiyê, jî ji hev diqetîne. Dirêjiya deştê 40, firehî jî 10 km ye. Li deştê li keviyên Dîjle û Xebûrê kiştûkala avî, li deverên din jî ya bejî tê kirin û berhemên wek genim, ceh, nîsk û pembû tê çinîn.

Erdnîgara Şirnex ji alî hin madenên binerdê ve jî dewlemend e. Li quntarên Cûdî bi milyon tonan rezerwên komirê heye. Li navenda Şirnexê bi sedan malbat bi derxistina komirê debara xwe dike. Komira Şirnexê salên beri şer zivistanê hemû malan Bakur germdikir.

Aborî

Şirnex bajarê xizaniyê ye. Bi sedan zarokên wî bajarî birçî û tazî mezin dibin. Li Şirnexê sanayî tûne ye. Aboriya bajêr li ser lawirvanî û komirderxisinê ye. Bajêr li Kurdistan û li Tirkiyê yek ji bajarê herî xizan e. Şirnexiyekî kî ji hatina netewî salane 877 dolar distine. Ev hijmar ji bo wîlayetekî Tirk serê mirovê li seriya çend hezar dolaran e. Navçeyên Şirnexê Sîlopî û Cizir jî debara xwe bi rêya Xebûrê dikin. Aboriya herdû navçeyan li ser Deriyê Xebûr e.

Şal û Şapik

Şirnex li Bakûr yek ji bajarên ku jiyana şûnewarî didomîne ye. Taybetiyeke Şirnexî an jî botiyan, girêdan û cilên wan e. Helbet dema behsa girêdana Şirnexiyan tê kirin, şal û şapik tê bîra mirov. Van kincan ne tenê li Botan her wiha li heremên Behdînan û Zaxrosê jî tên lixwekirin.

Taybetiya şal û şapik qumaşê (bestir) wî ye. Ev bestir li heremê ji sedan sal vir ve di tevnan de tê rîsandin. Benikê bestir ji hiriya saf e. Hirî piştî tê şûştin li ber tavê tê ziwakirin. Paşê gulokên hirî di teşiyan de wek benikên zirav tên rîsandin. Ev benik li dolaban tê lefandin û bi sîhtirîk tê rengkirin. Bi vî awayî tê ber tevnê. Qumaçê şal û şapik havînan hênik, zivistanan jî germin.

Ev qumaşê ku di salên berê de bi taybetî ji alî hosteyên Ermenî û Suryanî ve dihatin rîsandin, her diçe bihaya xwe wenda dike. Niha li Şirnexê çend atolyeyên biçûk tenê mane.

Hostayên şal û şapikan gazin dikin ku wek berê kes van kincan nade girêdan û mirovên pîr tenê li ser adet û kevneşopiyên xwe dimeşin. Xort raxbetê tiştên kevn nakin.

Kilimên Jîrkî

Dema Şirnex tê gotin, navê kilîmên Jîrkî tîne bîra mirov. Kilîmên Jîrkî vî bajarî bi cîhanê daye naskirin. Ev klîm li navçeyên Beytuşebab, Qîlaban û navenda Şirnexê tên rîsandin.

Piştî ku li Kurdistanê gund hatin valakirin, tevnên kilîman jî bêxwedî man. Niha li çend mal û atolyeyekî navenda Şirnexê ev hunerê kevnare di ked û çavên van keçan de didome. Taybetiyên van kilîman desen û motîvê wanin. Ev motîvên ku her yek çîrokekî tîne ziman, bi sedan salên di tiliyên keç û jinên jîrkiyan de dijîn.

Rêvebirî

Şirnex li gor pergala rêvebiriyê parêzgehe. Bi navên Elkê (Beytuşebab), Qîlaban (Uludere), Girgêemo (Silopi), Cizîra Botan (Cizre), Findik (Güçlükonak) û Hezex (İdil) 6 navçe û 234 gund û gelek komik bi bajêr ve girêdayîne. Nifûsa Şirnexê tevî navçeyan sêsed hezarî e.

Rûniştvanên bajêr tev kurdin. Gelê Şirnexê bi zarava ya kurmancî diaxife û ji mezheba Sunî ye.

Heta salên 1990'an li Navça Beytuşebabê çend gundên Keldanî hebûn. Keldaniyên Elkê ji ber zextên rejimê koçî Awrûpa û metropolan kirin. Li navçe ya Hezexê jî çend malbatên suryanî hene. Piştî destpêka şer bi dehhezaran Şernexî jî koçî metropolan an jî Ewropayê kirin.

Şirnex, li rojhilat cîranê Colemêrgê, li bakûr cîranê Sêrtê û li rojava jî cîranê Mêrdînê ye. Bajêr li başûr jî cîranê Dêrik a Rojava û Zaxo ya Başûr e.

Nav

Li gor riwayetên pîroz navê Şirnexê ji peyva 'Şarê Nûh' tê. Katîp Çelebî ku di salên 1700an de li heremê digere, di seyahetnama xwe dibêje çavkaniya vê gotinê Tofana Hz. Nûh e. Heman rîwayet di nivîsarên şaristaniyên Gûdî, Babîl û Asûriyan de jî derbas dibe.

Li gor efsanê, Keştiya Nûh piştî ku tofan dadikeve, li ser çiyayê Cûdî disekine. Sakînên keştiyê yekem car li bakûrê çiyayê Cûdî li bajarê Şirnexê bicîh dibin û vê derê wek 'Şarênûh' binavdikin.

Di demên dawîn de ev peyv di nav gel de wek 'Şirnex' hatiye bilêvkirin. Tirk jî ji bajarê dibêjin; 'Şırnak.'

Şirnex di demên kevn de wek xopanek bi Cizîra Botan ve girêdayî bûye. Piştî damezrandina Komara Tirkiye wek navçe bi Sêrtê ve hat girêdan. Di sala 1990'an de jî wek wîlayet biserê xwe hat birêxistin.

Dîrok

Xaka Parêzgeha Şirnexê di dîrokê ji gelek şaristaniyan re peytextî kiriye. Peytexta Dewleta Babîlê a yekem ku ew jî wek Babîl tê zanîn, di nav sînorê navçe ya Cizîrê, gundê Kebelî bûye. Dîsa peytexta Împaratori ya gûdî ku navê wê 'Bajarkard' bûye, di nav sînorê Sîlopiyê de ye.

Li gor bermayiyên ku ji kolanên arkeolojîk hatine derxistin, li Botanê bi hezaran sal berê jiyana şaristanî destpêkiriye. Di dîroka niviskî de 4 hezar sal b.z li deverê rêçên Şaristaniya Gûtiyan hatiye tesbitkirin.

Piştî Gûtiyan 2 hezar sal şûnde pêşiyê Babîlî û paşê jî Asûriyan li Botanê hukum ajotine. B.z di salên 612'an de herem dikeve destê Medan û piştî 150 sal, persî dikevin heremê. Paşê Artêşa Îskender, selefkosî, kelt, part û sasanî bi dorê li heremê hukum dajon. Û p.z di salên 600an de jî Artêşa Ereb a Musluman li Botanê ye.

Piştî belavbûna Îslamê bi dorê emewî, abbasî, selçûqî, artûqî û zengî dikevin Botanê. Di sala 1260'an de jî dema Mîrên Ezîzan destpêdike. Di vê demê de Cizîr peytexta vê hukumdariya kurd e. Di vê navberê de aqqoyinî û osmanî heremê bi xeracê ve girê didin. Heta serhildana Mîr Bedirxan a sala 1840an, Şirnex, Cizîr û derûdorê bi destê mîrên kurd tê birêvebirin.

Ji ber ku bi dehan şaristanî û împaratorî li Botanê bicih bûne ev herem di warê çandî û olî de bûye navendeke pirreng. Di dema selefkosiyan de li Botan û heremên cîran ola Îsewîtî jî belav bûbû. Heta wê çaxê gelê Botanê Zerdeştî bûn. Di dema selefkosiyan li heremê gelek jî keldanî hebûn. Herwiha heta salên dawîn li bajêr hin malbatên ermenî jî hebûn. Îro pirên van rengan asîmîle bûne û kurdî diaxifin.

Eruh 6
Şırnak 50

Mîrnîşîna Botanê

Li Herema Botanê Şerê navbera Mîrnîşîna (Botanê) Bedirxan Beg û Dewleta Osmanî ya sala 1841an di dîroka Kurdistanê de rûdanekî balkêş e. Bedirxan ku dibe mîrê heremê, li Botanê hukumdariyekî serbixwe rastdike. Mir û begên cîran lihev dicivîne û ji osmaniyan diqete. Piştî salên 1840'an artêşeke xurt çêdike, li ser navê xwe xutbe dide xwendin û pere dide çapkirin. Mîr Bedirxan tixûbên dewleta xwe ji Urmiye heta Amedê fireh dike. Di sala 1846'an de Osmanî artêşekî mezin dişînin ser Dewleta Botan. Di şerên pêşîn de hêzên kurd Artêşa Osmanî jihev belav dikin. Yezdan Şêrê xwarziyê Bedirxan, ku di şer de fermandarê navendî ya Artêşa Botanê bû, bi dizî bi osmaniyan re lihev dike û derbasî refên wan dibe. Di encam de hêzên kurd têk diçin û Bedirxan di kela Dihê de tê girtin. Mîr Bedirxan piştî sirgûna Girava Girîdê tevî malbata xwe koçî Şamê dike û di sala 1870'an de li wê derê diçe ser dilovaniya xwe.

Di dema Siltan Hemîdê de hin eşîrên Botan di Alayên Hemîdiye de parastwaniya Dewleta Osmanî dikin û serhildanên heremê ditefînin. Hin ji van eşîr û malbatan, niha jî ji qoricî ne.

Li Şîrnexê jî, Serhildana Axayê Sor a sala 1912'an û li alî Torê jî serhildana Elîkê Betê li heremê bandorên xwe dikin. Di encama van serhildanan de di nav hêzên kurd û Artêşa Osmanî de pevçûnên mezin derdikevin û li heremê qetlîam tên kirin.

Ji navçeyên Şirnexê Beytuşebab, bi navê xwe yê din Elkê, di salên damezirandina Komara Tirk de dibe sehna serhildanan. Di sala 1924'an de İhsan Nûrî Paşa ku endamê Azadî ye û di Artêşa Tirk de zabit e, li vê navçê serhildide.

Dîsa di heman salî, di meha tebaxê de Nasturiyên navçê jî li dijî rejimê serhildidin. Di vê serhildanê de hin eşîrên kurd jî alîkariya Nasturiyan dikin.

Salên Dawîn

Di salên 1960'an de ku li Başûrê Kurdistanê bayê netewî bilind dibe, Botanê jî digre bin bandora xwe. Tevgera Başûr bi taybetî li nav eşîrên Botan û li bajarên wek Şirnex û Cizîrê ji xwe re gelek têkilî û baregeh datîne.

Ber bi salên 1980'an ve jî li Botan û derûdorê xebatên rêxistinên siyasî bi awayekî eşkere dimeşiyan. Tevger û partiyên kurd li Şirnex û Cizîrê dixebitîn. Ji ber ku herem ji bo herdû perçeyên Kurdistanê wek deriyekî bû, navendeke girîng bû.

Tevgera çekdar ku di sala 1984'an de destpêkir, baregehên pêşîn li herema Botanê li bin siya Şirnexê hatibû danîn. Gabar, Cûdî, Herekol, Çirav û çiyayên Botanê yê din bû baregeha şerwanan. Artêşê li heremê demekî dirêj hin navçe, gund, rê û deveran xalî kir. Di şer de Şirnex û derûdorê ji sivîl û leşker û gêrîllayan bi hezaran kesan jiyana xwe wenda kirin.

Botan, bi taybetî jî bajarên Şirnex û Cizîr piştî geşbûna şer bûbûn sembolên serhildanê. Li Bakûr serhildana gelêrî ya yekem di sala 1989'an de li Bajarê Sîlopî lidarket. Ji aliyekî ve çalakiyên hêzên kurd û ji aliyê din ve jî serhildana gel, bû sedem ku rejim li Şirnexê tebdîrên taybetî bigre. Bi vî awayî di sala 1990'an de Şirnex ji Sêrtê hat veqetandin û wek wîlayet hat rêxistin. Tûgayekî hêzên artêşê li bajêr hat bicîhkirin. Bajêr bû bargeheke leşkerî.

Herwiha çiya, zozan û gundên Şirnexê jî hatin xalîkirin. Di nava salên 1988 û 1994'an de hemû gundên Şirnexê hatin şewitandin. 10 gundên ku mabûn jî tev cerdewan bûn. Gundî li derûdorê belav bûn. Gelek Şirnexî koçî Başûrê Kurdistanê jî kirin.

Deriyê Xabûrê

Deriyê Xebûr an jî bi navekî din Deriyê Brahîm Xelîl di nav dewletên Rojhilata Nawîn û perçên Kurdistanê de pirekî ye. Ji bilî rola girêdana hereman, bihaya siyasî ya Xebûrê jî heye. Deriyê Xebûr çavkaniya aboriya heremê ye jî. Aboriya Girgêemo û Cizîrê bi li ser rêya Xebûrê ye. Demên ku rê û deriyê Xebûrê vekirî be, her roj bi hezaran qamyon di nav Girgêemo de derbasdibin. Barê kamyonan bi piranî mazot e. Li Cizîr û derûdorê bi sedan malbat li ser bazirganiya vê rêyê û qamyonan debara xwe dikin. Dîsa bi dehan dikkan pêdiviyên qamyon û ajokaran dibersivînin û aboriya bajêr dimeşînin.

Tofana Nûh

Li gor mîtolojiya pîroz Bajarê Şirnexê, Cizîr û Gundê Heştan, piştî tofana mezin ji alî Hezretî Nûh û zarokên wî ve hatine avakirin. Di rîwayetan de tofan wiha derbas dibe: Dema ku mirovahî serapê ketiye nav gunehan, dinya bi zilm û xirabiyê lewitiye. Nûh kesekî oldar e. Di xwewna xwe de yezdan dibinîne. Ew fermana çêkirina keştiyekî dide Nûh. Divê Nûh ji her cisnekî jîndar ê nêr û mêy cotekî bigre keştiya xwe û tevî însanên bawermend, têkeve keştiyê û derî û paceyan bigre. Wê tofanekî mezin rabe û rûyê erdê ji guhehkaran pakij bike.

Nûh piştî vê xwewnê keştiyekî mezin çêdike û tiştê jê hatiye xwestin dike. Paşê tofan radibe û bi rojan dajo. Erd di bin avê de dimîne. Li rûyê cîhanê tenê rêwiyên Keştiya Nûh zindî mane. Keştî bi rojan li ser avê disekine. Tofan radiweste. Piştî demekî keştî li cîhekî asê rûdine û av her diçe vedikişe. Ew der lûtkeyên çiyayê Cûdî ye. İnsan û lawir û nebatên ku ji keştiyê peyadibin, li derûdara vî çiyayî belavdibin. Li gor efsanê di Keştiya Nuh de 80 kes hebûne. Piştî ku ew ji keştiyê peya bûne gundê Heştan avakirine. Gundê ku heta salên dawî şên bû, di sala 1992'an de hat şewitandin.

Reelpolîtîk û xetera dûbarekirina trajediyekî

Birîna Qazî Mihemed

Faysal Dağlı

Piştî ku Şerê Cîhanê bidawî bû, divêya hezên dagirker ji Îranê vekişiyana. Li gor vê peymana navbera Sovyet, Amerîka û Brîtanya piştî teslîmbûna Almanya û mutefîkê wan, şeş meh şûnde yanê heta serê meha gulana sala 1946'an lazim bû hemû leşkerên biyanî ji Îranê vekişin. Lê piştî bidawîbûna şerê cîhanê jî, leşkerên sor ji bo vekişînê hîç hewlekî nîşan nedabûn.

Piştî gelek hevdîtin û nîqaşan de, Serokê Sovyetê Stalîn, bi hukûmeta Tahranê re lihevkir. Li gor peymana navbera wan, ku di 5'ê Nîsana sala 1947'an de hat morkirin, Îranê îmtiyaza petrolderxistinê dida Sovyetê û ji bo vê yekê şîrketeke hevpar dihat damezrandin. Hukmê peymanê wê 50 sal bajota. Li hember vê yekê jî Artêşa Sor heta 6ê Gulanê ji Îranê vedikişiya. Ji bo çareserkirina pirsgirika Azarbaycanê jî tedbîrên aştîyanê dihat pêşniyazkirin. Behsa kurdan ji kokê nîn bû.

Şah, Stalîn jî xapand!

Rayedarên Sovyetê li rejima Şah zextê dikirin ku bi Azeriyan re lihev werin û ji bo statuya Azarbaycanê formulekî bibînin. Lêbelê Tahranê ji Azeriyan duxwest ku teslîm bibin û li hember vê yekê jî wê Azarbaycanê wek heremeke otonom nasbikin. Di 13'ê Hazîranê de peyman hat morkirin. Li gor peymanê Azarbaycan careke din tevlî Îranê dibû, hukûmeta Tahranê meclîsa Tebrizê wek meclîseke heremî nasdikir û hêzên Azerî wek perçeyek artêşa Îranê dihat qebûlkirin. Di 13'ê Kanûna 1946'an de 20 hezar leşkerên Artêşa Îranê ket in Tebrîz a paytexta Azarbaycanê. Di nava çend rojan de bi sedan komunîst û rayedarên Komara Azarbaycanê ji alî hêzên rejimê ve bi awayên wahşîyanê hatin kuştin. Serok û wezîrên Azarbaycanê yên ku ji qetlîamê filitîbûn reviyabûn Sovyetê. Azarbaycan piştî şer û qetlîaman ket destê Artêşa Îranê.

Piştî vekişîna Artêşa Sor, Meclîsa Îranê, peymana ku hukûmetê bi Sovyetê re morkiribû, betal kir. Bi vî awayî Stalîn ji alî Şah ve hatibû xapandin.

Ezmûna kurdan bi berxwedanê

Dor hatibû Komara Kurdistanê. Di 5'ê kanûnê de, di serî de Qazî Mihemed rayederên Komara Kurdistanê, 'konseya şer' civandin. Li hember biryara leşkerşandina Kurdistanê ya rejimê, biryara berxwedanê derket û hat îmzekirin. Helwesta Sovyetê morala kurdan xirakiribû. Rejima Mahabadê neçar bû. Di vê navberê de kooalîsyona eşîrên kurd jî hêdî hêdî belav dibû. Bi vî awayî kurd bûbûn dû perçe. Rêvebirya Mahabadê û hin serekeşîrên kurd di derbarê paşêrojê de lihev nedikirin.

Bi taybetî Sedrî Qazî ku mebûs û waliyê Kurdistanê bû li gel berxwedanê bû. Lê ji civîna mizfetê dengên cuda derketin. Gelek endamên partî û serekeşîr li ser bêfeydebûna berxwedanê raya xwe diyar kirin. Ji civînê bêhêvîtî û lewazî derketibû û bi vî awayî belavbûbûn.

Serekên kurdan heta hingê biryarekî misoger nedabûn. Lê, aqûbeta Azarbaycanê, bêdengiya Sovyetê, hovîtiya Artêşa Şah û dûdiliya hin serekeşîrên kurd, li ber Qazî Mihemed û rayedarên komarê reyekî tenê hiştibû.

Di 16'ê Kanûnê de Qazî Mihemed, tevî heyetekî çû serdana General Hûmayûnî. Qazî ji neçarî bi şertê ku zirar nedin kurdan û bajêr, hatina Artêşa Îranê Mahabadê erêkiribû.

Helwesta Barzaniyan: Berxwedan

Di vê navberê de Mele Mistefa Barzanî bê fermana rayedarên komarê şerwanên xwe li ser xeta rêya Bokan û Mahabadê komkiribû û ji bo parastina bajêr ketibûn sengeran.

General Hûmayûnî, ji bo ketina Mahabadê şertê vekişîna şerwanên Barzanî danîbû ber heyeta Kurd. Li ser vê yekê Qazî Mihemed zivirî Mahabadê û biryara teslîmkirina bajêr ji Barzaniyan re got. Herçend Mele Mistefa xwest rayedarên komarê qayilbike ku ew berxwedin jî, lê wan biryara xwe neguhert. Qazî Mihemed, pêşniyaza Mele Misteta ya derketina çiya an jî derbasbûna Îraqê jî qebûl nekir.

Serpêhatiya Barzaniyan ya li Îranê wê heta bihara sala 1947'an bidomiya. Piştî gelek pevçûnên xwînî, wê careke din bizivriyana Îraqê û ew pêvajo bi meşa dirêj ya Mele Mistafa ya ber bi Sovyetê ve bidawî bûya.

Artêşa Îranê piştî vekişîna Barzaniyan bêpevçûn, roja 17'ê Kanûnê ji bakûr ve di nav aramiyê de ket Mahabadê. Bajêr di nav bêdengiyeke sar de bû. Serpêhatiya Komara Kurdistanê piştî 14 mehan bi vî awayî bidawî bûbû.

Serekên kurd tên girtin

Piştî dagirkirina Mahabadê 4 roj şûnde Qazî Mihemed û 45 serekên Komara Kurdistanê ji alî rayedarên Îranê ve hatin girtin. Di serê meha Çile ya 1947'an de li Mahabadê ji bo darezandina serekên kurd dadgeheke leşkerî hatibû damezrandin. Serokê dadgehê Serheng Parsî Teber, dozger jî Serheng Fûyûzî bû.

Li dadgehê ji bilî Qazî Mihemed 28 serekên kurd dihatin darezandin.

Dozger fermana girtina mebûsê Mahabadê Sedrî Qazî jî xwestibû. Ew di 30ê Kanûnê de ji Tahranê şandibûn ber dadgehê.

Pismamê Qazî Mihemed, Wezîrê Parastina Komara Kurdistanê Seyfî Qazî jî di nav girtiyan de bû.

Dozger di tawanbariya xwe de 22 sûcdarî xistibû stûyê serokên kurd. Sûcdariyên girîng evbûn: Îhlalkirina zagona esasî ya Îranê, damezrandina Komara Kurdistanê, belavkirina rutbeyên leşkerî, guhertina ala Îranê, peymanên bi Azarbaycanê re, têkiliyên bi Sovyetê re û erişên li dijî Artêşa Îranê.

Roja 9'ê Çileyê Qazî Mihemed dest bi parastina xwe kir. Esasê parastina wî wiha bû: Piştî ku di sala 1941'an de Îran ji alî Sovyetê ve hatibû dagirkirin, dewleta nawendî nikaribû li Kurdistanê erkên xwe pêk bîne û valahiyekî rêvebiriyê rûdabû. Ji ber vê yekê ji bilî damezrandina hûkûmetê rêyekî din nemabû. Herwiha Qazî Mihemed li hemû kiryarên Komarê Kurdistanê xwedî derdiket û digot berpirsê vê demê ezim.

Di rûniştinên dadgehê de dadger û dozgeran çend cara bêhurmet bi Qazî Mihemed re tevgeriyan. Lê Qazî bi awayekî merxwasî bersîwa wan da û carekî jî li hember heqaretên dadger, êrişê wî kir û got wê êdî bersîwa kesên wiha bêedeb nede û wî wek mûxatap qebûl neke. Li ser vê yekê heyeta dadgehê Serheng Receb Eta wek serokê mahkemê wezîfedar kir.

Dadgeha Leşkerî ya Îranê di roja 26'ê Çilê de biryara dardekirina her sê qaziyan da. Lê biryara xwe eşikere nekirin. Li gor encama dadgehê 28 girtiyên kurd jî di navbera 2 û 15 salan de ceza girtin. Tahranê fermana dardekirinê di 30'ê Adarê şand Mahabadê.

Di heman rojan de dûrî Mahabadê, di navbera Artêşa Îranê û Barzaniyan de şerên xedar diqewimîn.

Qazî bi dirûşmeyên qahramane çûn ber sêpeyê

Hukmê dardekirinê di şeva 31'ê Adara sala 1947'an de hat bicîhanîn. Qazî Mihemed, Seyfî Qazî û Sedrî Qazî bi dirûşmeyên qahramane çûn ber sêpeyê. Her sê qaziyên Kurdistanê şeva dawîn ya meha adarê li Meydana Çarçira, li meydana ku 14 meh berê mizginiya damezrandina komarê dabûn, hatin dardekirin.

Efserê Îranê Kiyomers Salih ku wek katibê artêşê di şeva dardekirinê de hazir bûbû di bîranînên xwe de wiha dinivsîne: Min qet bawer nedikir, ku berpirs û rêberê kurdan hinde bi cerg û xîret û mêrçakin. Heya niha jî dengê Qazî Mihemed tê guhê min, dema digot: Xwedê sizayê mezlûman ji zaliman distîne, yan dirûşmeyên Seyfî Qazî ku ew meydan dewr û ber kerr kiribû, kulm û pihînên li efser û serbaza dida, hemû li ber çavên min û di mêjiyê min de ne.

Heman dadgehê di 7'ê Nîsanê de ji fermandarên komarê Elîxan Şîrzadî, Elî Şîrazî ê sê kesê din jî dardekir û Emîn Kesnîzanî, Ahmed Xan Farûqî û dû brayên wî, Mihemed Şîrzadî, Ahmed Xan Keltikî, Mahmûd Xan Tirkmenkendî, Mihemed Xan, Baba Xan Begaxa, Sidiq Yazbilaxî, Eli Axa Temûte û Resûl Axayê Merdî jî, ji alî leşkerên Îranê ve hatin kuştin.

Bi wî awayî li Rojhilatê Kurdistanê serdestiya rejima Şah careke din hat tesîskirin û kurd careke din di nav dengeyên berjewendiyan de hatibûn fetisandin.

"Îradeya Qazi nêzikî serkeftinê ye"

Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî bi boneya 68. salvegera bidarvekirina Qazî Mihemmed peyamek weşand û sedemên ku ewê ji serxwebûnê venegerin careke din eşkere kir. Barzanî di peyama xwe de wiha got; "Pêşawa Qazî Mihemmed hate îdamkirin lê ew îradeya ku wî afirand niha bêhtir nêzikî serfiraziyê ye. Ne îdam, ne qetliyam, ne enfal û ne jî çekên kîmyewî û teror nikare ku rê li îradeya gelê kurd bibire. Hezar silav bo Pêşawa û canên ku di rêya azadiyê de bûne qurbanî. Em careke din diyar dikin ku em ji rêya wan veneqetiyane."

Wesiyet: Hêvîxwazim kuştina me bo we bibe pend û îbret

Qazî Mihemed şeva dardekirinê wesiyeta xwe nivîsand. Gotinên dawîn yên Qazî Mihemed wiha bûn:

''Miletê kurd û birayên ezîz! Ez dixwazim di gavên dawîn yê jiyana xwe de çend şîretan li we bikim; Ji bo xatirê xwedê êdî dijminatîya hevûdû nekin, pişta hev bigirin, li hemberî dijminê zordar û zulmê rawestin, xwe nefiroşin dijmin. Dijminên gelê kurd zorin, zalimin, zordarin, bêrehmin. Remzê serketina her gel û netewekî yekgirtin û yekbûn e.

Gelê kurd, bi hîç tişteki xwe ji gelên liser rûyê erdê kêmtir nîne, belkî di mêrxasî, xîret û jêhatbûnê de zor ji wan gelên rizgarbûyî li pêştir e.

Wesiyet û şîreta min ew e, ku zarokên xwe bidin xwendin. Bixwînin, heya hûn ji karwanê gelan paş nekevin, xwendin çekekê kujere bo dijmin.

Nabe ku bi kuştina min û bira û pismamên min hûn bitirsin. Pêwîst e zor kesên din, yên wek me di vê rê de bikin qurban, heya digihîjin hêvî û merema xwe. Hêvîxwazim kuştina me bo we bibe pend û îbret.

Reng e ji min bipirsin çima tû serneketî? Di bersivê de dibêjim, bi wî xwedayî, ez yê serketî me. Çi serkevtin ji vê mezintir e, ku niha ez di rêya gel û milletê xwe de ser û mal û canê xwe dikim qurban. Bawer bikin min bi xwe pirr ji dil hezdikir eger mirin di rêya xweda û pêxemberê xweda û gel û milletê kurd de be û bi rûyek geş bimirim, jibo min ev mirin, serkevtin e.

Ji xebat û têkoşînê ranewestin, ta ku wek hemû gelên din li jêr destê dijminan rizgar dibin. Malê dinyayê tuneye, eger we welat hebe, serbestî hebe, mal û xak û nîştimanê xwe hebe, wê demê hemû tiştek we; mal û saman û

Taye efsaneyê heywanan

Hargûş

-Çuçika min a çiçkanî
Ti hal û hewalê zivistanê nizanî
Te mala xwe xirab kir
Mala mi zi ser de danî.”

Nadire Güntaş Aldatmaz

Efsaneya heywanan de efsaneyade muhîme kî yê hargûşî ya. Kirmancê elewî goştê hargûşî nêwenê. Na rewşe kî bi efsaneyê îzah kenê.

Goreyê efsane, hargûş heywanode tuhaf o. Sereyê xo şîyo ere pisinge, goşê xo şîyê ere herî, lingê xo şîyê ere kutikî. Hetêde xo kî şîyo ere însanî. Sey ciniyan kincê xo yenê (bêdestmaj beno). No rî ra kî goştê hargûşî nîno werdene.

Hargûş, efsane û mîtolojîyê şaranê binan de kî zaf ca gêno.

“Qe şik çin o ke hargûş, zemanê hetê zîyadeyê Ewropa û rojawanê Asya de heywanode bimbarek bîyo.”

“Hukmo pêşîno ke heqa werdena goştê hargûşî de bîyo, hem Galan de hem kî Îrlanda de heta zemananê modernan kî ameyo.”

Tometa goştê hargûşî, sey tometa goştê xozî, yahudîyan ra menda. Labelê tayê mezhebanê muslumanan, werdena goştê hargûşî kerda serbest. Mesela mezhebê şafîyenî de goştê hargûşî helal o.

“Heto bîn ra şîîyî goştê hargûşî nêwenê. Hatta bi tirkî leqama înan hargûş nêwerdox o.

Nêwerdena goştê hargûşî mabênê muslumananê Îranî û armenîyanê xirîstîyanan de kî esta. Beno ke bingehê na bawerîye Hînd-Ewropa bo. Labelê mumkin o ke her di komelan de kî nê toreyî heta fermanê Mûsayî şirê.”

Mîtolojîyê tayê şaran de hargûş xirabin o, yê tayine de kî bimbarek o. Nê şarî coka goştê hargûşî nêwenê.

Ewro hona zî mabênê kirmancanê elewîyan de werdena goştê hargûşî tomet a.

Pepûk

Efsaneya pepûkî, efsaneyade zaf hîssî ya. Wisar ke ame pepugî ke dest pê wendişî kerd, na efsane yena qiseykerdene.

Pepug, tim poşemanîya xo ano re ziwan. Aya ke ere waya xo kerda, aye rê naleno. Dejê kiştena way û biray vano. Efsane nîya ya:

Waye û bira rojê sonê kengeran. Xêle ke dayî arê, cêrenê ra yenê. Turikê kengeran poştîya lajekî der o. Yenê keye, nîyadanê ke turik de toa çin o. Kêneke vana, kengerî kû yê? Vano, nêzanen, mi nêwerdê. Vano, eke winî yo to werdê. Kêneke se kena-nêkena, îman nêkeno. Waye vana, îman nêkena zereyê mi yake, nîyade. Bira nîseno ere waya xo ser, zere kulve keno, qilasneno ra, nîyadano ke rast kî te de toa çin o. Beno poşman. Waye endî merda. Zereyê birayî jan dano vano, “Wayê, Heqî ra nîyadar bîyenê, ez pepug bîyenê, mi gilê dar û berî ra, seba to biwendênê.”

Senî ke qesê xo qedêna, beno pepûg nîseno gilê dare ra, waneno vano:

“Pepo! Keko!
Kamî kist?
Mi kist!
Kamî şut?
Mi şut!”

Varyasyono ke mi cor de nuşta, dewa Pîlvankî de qisey bena. Kirmancan û kurmancan mîyan de zobî kî varyasyonê na efsane estê.

Varyasyonê ferhengê Malmîsanijî (r.251) de, waye birayê xo kişena. Wexto ke bîye pepûk, vana:

“Keko!
Mi nekuşt,
Xencer kuşt
Dismal pişt.”

Tayê varyasyonan de waye, birayî kişena. Tayîne de kî bira, waye kişeno. La çekuya “keko”yî, musnena ma ke pepûk, waya ke birayê xo kişto, a ya. Coka vana, “keko”. Heto bîn de kî, çekuya “pepûk”î nêrî ya. Belkî coka hafizayan de sey lajekî menda.

Efsaneya pepugî tim qisey bena. Wisarî, pepûg ke vejîya û wend, domanê ke hîna nêzanenê, ê kî musenê. Bi na efsane, çîyode bîn kî musenê ke no zanayîş, heta peynîya heyatê înan ci rê lazim o.

Armancê verên yê qiseykerdena mesele û efsaneyanê nîyanênan, ders a. Bi na derse ganî merdim hukmo pêşîn nêdo. Hîna ke emîn nîyo, kesî gunekar nêkero.

Efsaneya tebîetî

Tûşkeki

Arêkerdoxe, cêrnot de manaya tûşkeki nîya nuştîbî: “Tûşkeki, aşma edarî di yew roj a. Verînûn ma goreyê teqwîmê tebîetî hereket kerdî.”

Temaya na efsane tebîet o, mewsim ê. Verênde ra şarî, goreyê rewşa tebîetî hereket kerdo.

Na efsane de kî vînenîme ke pîre, goreyê rewşa mîlçika xo kewta bi rayîr. La na rey şaşîye bîya.

Efsane de sey zaf vateyanê folklorîkan mesajê xo zî esto. Merdim ganî tena bi rewşa mîlçike hereket nêkero. Îhtîmalê şaşîya mîlçike zî xo vîr ra mekero.

Efsane wina ya:

“Yew pîri bena, tim û tim goreyê yew mîrçiki xu tîyedûna, hazir kena, şina ware. Mîrçikê pîri key gi halînê xu viraşt û hak kerd de, ya zî ca di şina ware.

Yew serri hewa zaf weş vîyaren ra, mîrçiki zî verê wextî halînê xu virazena û hakûn zî kena de. Pîri senî g’ vînena mîrçiki halînê xu viraşt û hak zî kerd de, pîri xu çînena we, xu kena hedre, kuwena reyar gi şîyor ware.

Reyar ra yew dewij pîri ver a ben, von:

- Pîrê hama rew o, meşo ware, hama wextê wareyî zaf mendo, ti şina xeniqîyena!

Pîri vona:

- Ti sey mîrçikê mi hol zûnî! Mîrçikê mi halînê xu viraşt, hak zî kerd de, ez tim goreyê mîrçikê xo şona ware.

Dewij kuwen pîri lîyak, nikuwen pîri lîyak, pîr anigeyrena.

Pîri şina ware, hama yew hewayo zaf weş esto, pîri bena şa, keyf kena û vona:

- Ez tûşk o, o tûşko let o.
Ez mîyonê birr û birr geyreno.
Tîzon û fisonê xo edar û sibatî pîya verdeno...

Pîri hama inê qalî ha fekê ya di, beno puk, beno xedeb, yew firtone non pa, weliki vay dûno, zaf beno serd. Pîri cadi kuwena bîn lênê toraqî, kulikê pîncê lênî ra hewa şino zere. Pîri o yo g’ nixeniqîyena.

Vori edîlyena, pîri zî nêmxeneq binê lênî ra vecîyena g’ çi bivîno! Pîyorê tûşkê ya xeniqîyayê, tena yew sax mando. Pîri ê tûşkê xo gêna hetê dewa xu wa kuwena reyar.

Pîri yena resena verê halînê mîrçiki, ewnîyena g’ mîrçikê ya zî pelî kerdê a, serê halînî de bîya rep, cemidîyaya.

John Andrew Boyle, “Mitte ve Gerçekte Tavşan” Yay. Haz. Oğuz, Gürçayır, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşimlar 2, Çev. Feridun Çotra-Hüseyin

---

Taşdemir, r. 199

Ç.c., r. 200

Ç.c., r. 200

Hetê Dêrsimî de, dewa Pîlvankî de na çekuye nêrî ya. La hetê Licê de sey “pepûk” û “pepûke” vajîyena.

Na efsane Zerrîn Azrawa nuşta. Mi Roşan Lezgînî ra girewte. Hetê Çewlîgî de bi fekê Çewlîgî yena vatene.

Mîlçika min a ....
Ti halê zimistanî nêzana
To keye xo kerd xirabe
Yê mi kî na re ser

Tovên berxwedaneke şareza:

'Aferî Qazî Mihemed aferî'

Mehmet Gültekin

Bi pêvajoyeke kurt ya 11 mehan de Komara Mihabadê mîrateke ji tecrûbeyên gelek dewlemend ji me re hîşt wek avakirina rêxistin, partî, komel, kovar û dezgehên perwerdeyê û çandî û meşandina helwestek sivîl ya ji bo bidestxistina mafên kurdan.

Di wasiyetnameya xwe de Qazî Mihemed giraniya şîretên xwe dide ser du xalan; divê kurd ji bona serkeftina tekoşîna mafên xwe bi hevdu re bawer û alîkar bin û di nav xwe de rêya aşitiyê bimeşînin, divê ew tu carî bi soz û bextê dewletên dagirker nexapin.

Qazî Mihemed û hevalên wî bi israr rêyeke aşitixwaz meşandin, bi dilekî pak û xêrxwaz berê xwe dan Têran û Tewrêzê, Rûsan, emerîkayî û îngilizan. Di encamê de tu kes ji wan navendan li ser sozê û ehdên xwe nesekinî û kurd bi serê xwe man.

Tecrubeya kurdên rojhilat di warê tekoşîna bidestxistina maf û azadiya tevahiya Kurdistanê de hin 60 sal beriya Mahabadê bi rêberiya Ubeydullah Nehrî di sala 1880’î de destpêkiribû. Di salên 1920'i de jî li hema hemû herêmên Kurdistanê de berxwedanên bi demdirêjiya bi salan hatin meşandin. Rêber û ronakbîrên pêvajoya Mahabadê nifşên salên wan serhildanan bûn û bûbûn şadeyên bûyer û encaman.

Dewleta Şah Riza jî wek Tirkiyê di salên 1930'î de hewl da, bi riya asîmîlekirina gelên Îranê neteweyeke yekane bi tenê ji ziman û çanda farisan pêk bîne. Şah Riza jî wek Tirkiyê piraniya rêberên kurd û serokên eşîran ji Kurdistanê sirgûn kir û cil û bergên kurdî da qedexekirin. Hetanî destpêka şerê duyemîn ya cihanê Kurdan li dijî zordariyên Şah Riza çi piçûk, çi mezin gelek serhildan meşandin. Di sala 1841’an de dawiya serweriya Şah Riza hat, dewleta Îranê ji taqet ket û hêzên wê belav bûn. Ev jî bû sedem ku Sovyetê ji aliyê bakûr de û Îngilazan jî ji başûr de Îran dagir kirin.

Ev rewşa Îranê, valahiya otorîteya siyasî bo kurdan û Azeriyan derfetên tevgerînan peyda kir; wek Azeriyan, kurdan jî dest bi avakirina rêxistinên xwe kirin û amadekariyên ji bona avakirina komareke xweser li Îranê meşandin. Piştî damezrandina rêxistina Komela'yê di sala 1945’an de Partiya Demokratîk a Kurdistanê ava bû, kovarên wek Niştiman û Kurdistan û pirtûk hatin weşandin û dibistanên kurdî saz kirin. Kurdên rojhilat di vê pêvajoyê de bi perçeyên mayîn ên Kurdistanê re jî bi piştgiriyê têkilî danîn û gelek civîn li darxistin. Mela Mistefa Barzanî jî di bihara 1945’an de tev pêşmergeyên başûr yên ku bi hikumeta Îraqê re di nav şer de bûn, derbasî rojhilat bûn û pişt re ketin nav xizmeta Komara Mahabadê. Piştî li darxistina Komara Azerbaycanê li Tewrêzê di dawiya sala 1945’an li Kurdistanê Komara Mahabadê di 22. çileya 1946’an de li meydana Çarçira ji aliyê serokkomarê wê Qazî Mihemed de hat îlankirin. Bi biryarên meclisê zimanê kurdî wek a fermî ya komarê, weşandina rojnemyek rojane û radyoya Mahabadê hatin qebûl kirin.

"Hûn çi bikin jî Kurdistan yek e, ne çar perçe ye"

Ji wê rojê pêva Qazî Mihemed bi xwe û şandeyên Komara Mahabadê li gel îngilizan, rûsan, dewleta Îranê û komara Azerbaycanê hevdîtin pêk anîn bona hesibandin û pejirandina Komara Mihabadê. Her çiqas Sovyet û Têranê komara Azerbaycanê qebûl kirin jî wan nedixwast ku kurd jî bi serê xwe bibin xwedî komarekê. Bi piranî jî daxwaza Têran, Tewrêz û Rûsan ew bû ku kurd bikevin bin serweriya Azerbaycanê. Kurdan ev daxwaz nehesibandin, lê dîsa jî Qazî Mihemed bi berdewamî riya aşitiyane meşand û her car anî ziman ku kurd daxwazên însanî yên wek qebûl kirina statûya kurdan bi awayê komereke otonom, bicîhkirina demokrasiyê û ligel hevdu jiyaneke bi wekhevî, azadî û dostaniya hemû gelên li Îranê dikin.

Emerikayî û îngilizan jî bal nedan hewlên Qazî Mihemed yên bona azadî û demokrasiyê. Ew bawer bûn ku komareke kurd wê di bin bandora Sovyetê de bimîne û piştî demekê dest bi berfireh kirina bandora xwe li ser perçeyên bakûr û başûr bike ku ew herdu dewlet jî girêdayî wan bûn. Helwesta Amerikayiyan û Îngilizan li alî Têranê bû û zor didan rûsan ku ew rojek pêşde ji axa Îranê vekişin. Piştî rûsan bi dan û standinên bi dewleta Îranê re gihîştin armanca xwe ya bidestxistina parek ji petrola Îranê, ew di 9'ê meha gulana 1946’an de ji bakûrê Îranê vekişiyan. Li ser vê bûyerê dawî bi komara Azerbaycanê hat û ewe ket bin destê artêşa Îranê.

Hewldanên kurdan yên aşitiyane encam nedabûn û êdî nîşanên pevçûnan diyar bûbûn.

Qazî Mihemed û meclisa Komara Mahabadê pêşniyariya Barzanî û kurdên mayîn yên bona berxwedaneke çekdarî qebûl nekirin, ji ber ku wan nedixwast komkujî pêk bên. Bi biryar û daxwaza hemû aliyan Barzanî û pêşmergeyên başûr ji Mahabadê derketin. Artêşa Îranê di 17'ê berfenbara sala 1946’an de êriş bir ser Mahabadê û komar hilweşand.

Serokkomar Qazî Mihemed û wazîrên komarê hatin girtin û mahkemekirin. Qazî Mihemed, serokwezîr Hacı Baba Şeyh û wezîrê parastinê Mihemed Hûseyn Seyfî Qadî li meydana Çarçira, ew meydana ku komara pêşîn a kurdî hatibû damezrandin hatin dardakirin.

Di pêvajoya mahkemeyan de jî pêşewa Qazî Mihemed bi berfirehî parastina mafê Kurdan yên rewa kir. Wî bi hemû hewldanên xwe yên bi riya aşitiyane bo safîkirina pirsa kurdî, şernexwazî û parastinên xwe yên aqilkemalî di dadgeha dewleta dagirker ya Îranê de heta roja mirina xwe helwesteke dilovanî, aşitîxwazî û mirovhizî pêşkêş kir.

Helbet ev helwest jî mîrateyeke gelek pêwist û giranbuha ye bo miletê me û layiqî pesndanê ye. Ev cara pêşîn bû ku di siyaseta kurdî de raman û tevgereke aşitiyane û mirovhizî eşkere derketibû pêş. Qazî Mihemed û havalên wî bêşik dizanibûn ku ewê di encama vê pêvajoyê de bi îhtimala mezin bên darda kirin, wan ji bona ku parastina gel û mirovên welatê xwe canê xwe feda kirin.

Helwesta Qazî Mihemed di gelek xalan de dişibîne ya tevgerên sivîl û berxwerdanên bi aşitiyane û mirovhizî yên ku di heyama wî de di dinyayê de nû şax vedidan. Bi hezar salan dewletên kolonyalîst yên herêmî û navnetweyî ji bo berjewendiyên xwe yên hovane di seranserê dinyayê de şer meşandin, bi ser de herdu şerên cîhanê li pey hevdu bi kuştina zêdetirî 20 milyon mirovan, koçberî û xelayê jî ev çavsorî gihandin merheleke herî xirab. Ji wê peve mirovatî êwirî pêvajoyeke nû ku tê de raman û tevgerên dijî şer yên bona aşitî û mafê mirovan derketin pêş.

Komara Mihabadê, pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî di dîroka Kurdan ya sedsala 20 an de cîhekî taybet digirin, nav û dengê wan di seranserê Kurdistanê de wek nişana yekbûn, aşitî û azadiyê tên bi bîranîn, ew bûn mijara gelek stran û helbestan. Gotina pêşewa Qazî Mihemed a li hember dagirkeran; "Hûn çi bikin jî Kurdistan yek e, ne çar perçe ye" her diçe zêdetir di nav kurdan de belav dibe. Wek Cegerxwîn gotiye:

"Aferî, aferî Qazî Mihemed aferî."

Mîrê Bilûrê Egîdê Cimo

Huner çeka herî zor e

Çetoyê Zêdo

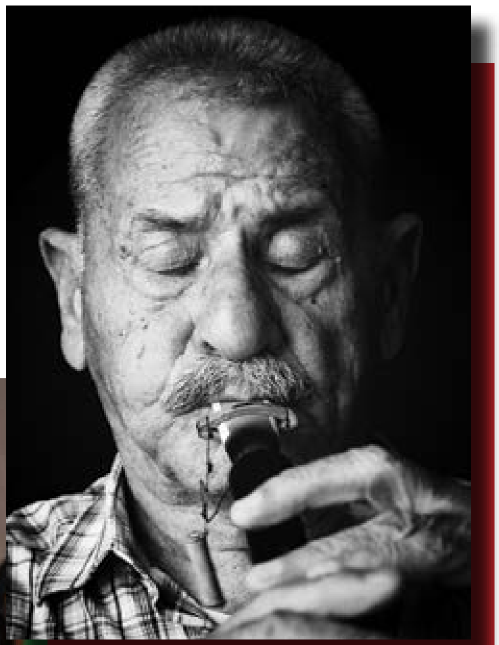

Hinek bi ruhê xwe dikevin nav hunerê û hinek jî bi lingê xwe...

Kulîn an jî embara wêje û folklora kurdan bê guman Qafqasya û welatên Sovyetê ne. Kurdên ku ji zilm û zordariya çar dewletên ku Kurdistan desteser kirine bazdane û xwe spartine van deveran. Digel ku li vir di warê jiyan û polîtîkê de bo kurdan hin derfet û sistahî hatine pêşkêşkirin, ew zêdetir û di zû de ketine nava keft û lefta karên hunerî, çandî û wêjeyî. Weke Erebê Şemo, mala Celîlan, Şikoyê Hesen û bi sedan navê din. Û helbet ji yên ku dijîn jî Egîdê Cimo an mîrê bilûrê.

Egîdê Cimo ku bi pifkirina bilûra xwe deşt û zozanan ji xwe ve dibe û hemû kul û keserên kurdan bi dengê qamûşa efsûnî tîmar dike di salên dawîn de li ser rûyê cîhanê hate naskirin û pif a wî weke bagerekî li cîhanê pehn bû. Weke ku çawa Xwedê hemû sir û şîfreyên alemê ji Hz. Elî re vegot û tenê qamûşên li derdorê bûn şahid û ew sir bi dengê bayekî berz li nava qamûşan belav bû û ji wê rojê pê ve dengê qamûş her û her piste pista sir û avsûneke kûr li ba dike, Cimo jî ji wan kêm kesan e ku gihîştiye wê avsûn û sirê û bi bilûra wê ji dema me re dilorîne. Egîdê Cimo li ser jiyan, huner û hêviyên xwe çend pirsên me dan ber pif a xwe û bi ser de jî wiha got; ““Hinek bi ruhê xwe dikevin nav hunerê û hinek jî bi lingê xwe...””

Hûn kengê çûn Radyoya Erîvanê?

1955’an Radiyo Erîvanê vebû. Dema ez çûm Radyoyê zêde kes tunebû. Hunermendên kurd li radyoyê kom dibûn. Pişt re min di dereceya kompozîtoryê de dengê wan qeyd dikir. Casimê Celîl, Nûrê nikaribû kurdî rind xeber bidana. Ordîxan rind bû, vê paşê yek cûrê hunerê da xebitîm. Di 1960’î de nîv meaş dane min ez xebitîm. Min li dibistana muzikê Romanûs Milikiyan de, beşa “Gaboy” 5 sala da xwend. Ji bo ku dixebitim, êvarî diçûm dibistanê. Ensturmana “Gaboy” di senfoniya de tê lêxistin. Piştî karê radyoyê diçûm dawetan, ez mecbûrbûm.

Navdengiya Egîdê Cimo kengê belav bû?

Ji sala 1960’î şûn de hatim naskirin. Dema ki ez ditîtim digotin “Ma tu ew î? Me digot tu di wan deriyan de hilnayê!” Zêr jî biçûk e, tu qîmetê wî bêje...

Apê Egîd, hûn huner û muzîka kurdî çawa dibînin?

Huner çeka herî zor e. Bi hunerê cimaet tê naskirin. Heke hunerê te hebe dinya te nas dike tu kiyî... Wê demê dinya dizane tu kê miletê? Heke tiyatra, opera, senfoniya te hebe, dewleta heye, ku hunera me hebe hemû dinya marîfeta me nas dike. Huner bahr e, me ji wê bahrê niqutek hilnedaye. Heke mecalê hunerê tune be wê çawa pêş bikeve? Divê mecalê hunerê divê hebe ku were kifş kirin.

Hûn bi gelek hunermandan re xebitîn, hûn di “Wodka Lîmon” de jî hebûn. Hûn bi şanogeran re jî nexebitîn?

Par min li Amedê çaxê min dît ku tiyatroya “Mem û Zîn” da bi çend dengan distrên, min go ev opera ye. Ev hunara me divê usa be. Nava huner da daxwazî heye, divê em xwe bigîhînin hunara dinyayê... Arsen Poladov hîmê pantomîma ermeniyan danî, wan nizanîbû ev huner çawa dibe, wî ev huner li Ermenîstanê pêk anî. Dema em li Moskow bûn, tiyatroya “Ahmedê Xanî Nû Tê Jiyanê” Arsen Poladov hazir kir. Sala 1996’an bû. Min go ez nikarim, lê Arsen min xiste nav tiyatroye. Em çar kes korbûn, min jî rola korekî dilîst. Em çar kor em derdikevin, em dihatin Cizîrê. Ahmedê Xanî jî bo ku biçe Cizîrê ji me dipirsî “Hûn diçin ku?” Arsen Poladov kir ku ez di şanoyê de bilîzim. Li Tiblîsê cara ewil min şano dît. 16-17 salî bûm, dema min “Mem û Zîn” temaşe kir. Ew lîstikvanê ku Beko ewqas rind dilîst min kevir avêtê.

Cara ewil hûn kengê çûn Kurdistanê?

Kêfxweşiya min ew bû, 2003’yan em teglîfê festîvala Amedê bûn, çaxa ez peya bûm; dema min erd paç kir, êdî temamê Kurdistanê çûm. Ji bo me xewn bû, cimaetê jî li wir gelek qîmet da me, em bernedan. Digotin “Mam Egîd çend sal e, tu pif dikî?” Min jî wan ra digot, va şêşt sal e...

Deqên li ser destê we çiye?

Ev, kurê Selxanilê Beko, sazbend bû, go were şiklê qîzeqê li ser destê te lêkim. Ewî tûş lê rind nekiriye, destê min heram kiriye.

Ji berê heta niha kîjan miqam wenda bûn?

Tiştê berê sedî pêncî nemane. Dereceya berê rabû, niha ew miqam kêm bûne. Miqamê lepa giran “Şaror, Sekme, Zûlo, Şahgulê Nêrî”. Miqamê lapê sivik “Yar Xuştî, Laçî, Koçerî, Sêpê, Hoy Narê” me heye, dikarim ji berê de xweştir lêxim. Ev timam di radyoyê de hene, lê îro nemane...

Ermen hunera te çawa dibînin?

Serî de bêjim “Dilê Yeman, Yar Xuştî” ya me ye. Ciwan Gasparyan û Komîtas kilamên dema top kirine, gelek stran birine ser navê ermeniyan. Ez li nav wan (ermenî) pir derketime, ez li vira kêm derketime. Bêtir radyoyê û nav cimaeta me da hebûm.

Hêviya we çiye?

Tevî yekitî û tifaq di nav çar perçe kurdan de çê bibe bes e. Hêvî dikim ku em ber bi wê derêcê diçin.

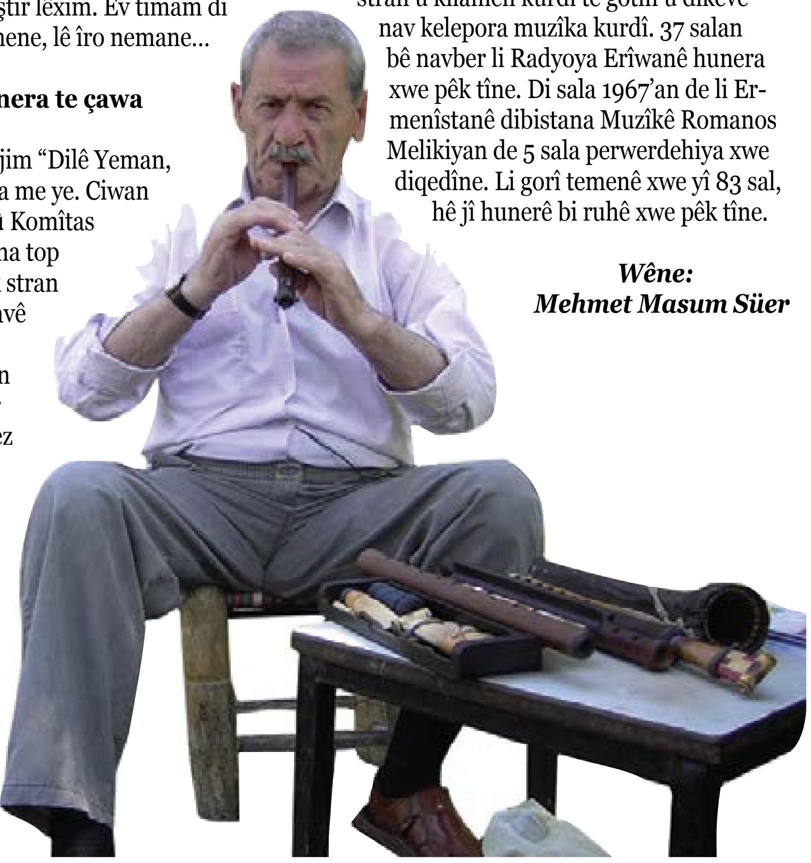

Kî ye?

Egîdê Cimo, di sala 1930’î de li Ermenîstanê li gundê Erdeşîrê hatiye dinyê. Bi destpêkirina weşana Radyoya Êrîwanê (1955’an) weke sazbend dest bi xebatê dike û ji 1960’î ve her ku diçe dengê bilûra wî li tevahiya Kurdistanê belav dibe û bi nasnavê “Mîrê Bilûrê” heta îro deng vedide. Li ber dengê mey, fîq û bilûra Egîdê Cimo, gelek stran û kilamên kurdî tê gotin û dikeve nav kelepora muzîka kurdî. 37 salan bê navber li Radyoya Erîwanê hunera xwe pêk tîne. Di sala 1967’an de li Ermenîstanê dibistana Muzîkê Romanos Melikiyan de 5 sala perwerdehiya xwe diqedîne. Li gorî temenê xwe yî 83 sal, hê jî hunerê bi ruhê xwe pêk tîne.

Wêne:
Mehmet Masum Süer